
SIJOITUSPROSESSIN LAINMUKAINEN TOTEUTUMINEN LAPSEN NÄKÖKULMASTA PIENRYHMÄKODISSA

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lahdensivu 16.8.2010

Tero Mäkinen

Sosiaalialan koulutusohjelma

Työn nimi Sijoitusprosessin lainmukainen toteutuminen lapsen näkökulmas-
ta pienryhmäkodissa.

Tekijä Tero Mäkinen

Ohjaava opettaja Liisa Harakkamäki

Hyväksytty _____ . _____ . 20 _____

Hyväksyjä

LAHDENSIVU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi AMK

Tekijä	Tero Mäkinen	Vuosi 2010
Työn nimi	Sijoitusprosessin lainmukainen toteutuminen lapsen näkökulmasta pienryhmäkodissa.	

TIIVISTELMÄ

Lastensuojelu elää jatkuvassa muutoksessa. Alalla koetaan resurssipulaa, mutta samalla huostaanottojen tarve kuitenkin kasvaa. Käytännön tasolla tämä tarkoittaa, että huostaanotot ja avohuollon sijoitukset tehdään yhä useammin liian nopealla aikataululla, jolloin sijoitusprosessin lainmukaisuus saattaa unohtua. Tällä on luonnollisesti vaikutus sijoitusprosessin laatuun ja asiakkaiden tyytyväisyyteen.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia sijoitusprosessin toteutumista lapsen näkökulmasta. Opinnäytetyössä tutkitaan, millä tavalla lastensuojelun sijoitusprosessi ja sen lainsäädäntö toteutuu CTM Oy:n pienryhmäkoteissa ja erityisesti sitä, millä tavalla lapsi kokee sijoitusprosessin. CTM Oy on ISO 9001 sertifioitu lastensuojelupalveluita tuottava yritys, jolla on kolme pienryhmäkotiä.

Teoriaosuus koostuu kolmesta osasta. Ensimmäisessä osassa käsitellään lastensuojelun sijoitusprosessin muotoja, mahdollisuuksia, haasteita sekä lainsäädäntöä. Toisessa osassa tarkastellaan CTM Oy:n lainsäädäntöön sekä laatuksiteereihin perustuvaa sijoitusprosessia. Teoriaosan kolmannessa osassa syvennytään lapsen näkökulmaan sijoitusprosessissa.

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimusmenetelmänä on käytetty teemahaastattelua ja sen avulla on haastateltu yrityksen pienryhmäkotien asiakkaita. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että haastateltavien sijoitusprosessit ovat pääsääntöisesti toteutuneet lainmukaisesti ja pienryhmäkoteissa on noudatettu yrityksen laatukäsikirjan mukaisia sijoitusprosessin vaatimuksia. Tulosten mukaan sijoitusprosessien laadussa on kuitenkin eroja ja kehitettävää, sillä teemojen alta löytyi asioita, missä työ olisi voitu tehdä huomattavasti laadukkaammin, nimenomaan lapsen näkökulmasta.

Avainsanat Lastensuojelu, sijoitusprosessi, pienryhmäkoti
Sivut 32 s. + liitteet 1 s.

LAHDENSIVU

Degree programme of Social Services

Author	Tero Mäkinen	Year 2010
Subject of Bachelor's thesis	The Legal Implementation of the Placement Process from a Child's Perspective	

ABSTRACT

The field of child protection services is constantly in the process of change. There is a lack of human resources but at the same time the number of children in need of protection is increasing. Practically it means that all the decisions are made with too harsh and stressful schedule, which leads into ignorance of the legal obligations. This has an impact on the quality of the services and customer satisfaction.

The main focus of this thesis work was to examine the placement process from a child's point of view, and to assess how well the legal obligations of child protection are met during the placement process in the CTM Inc. which has the ISO 9001 certificate and operates in the field of child protection services.

The theoretical part consists of three sections. The first section discusses the various forms of the placement process, its potentials, challenges and legislation pertaining to it. The second part takes a closer look at the placement process in CTM Inc. The third part focuses on the child's perspective.

The research is qualitative; the data was collected by interviewing clients in different child protection units of CTM Inc. The results show that the placement processes have mainly been implemented according to law and the units have followed the quality requirements of the company. According to the results, there are, however, differences in the quality and therefore still plenty of room for development. There were many things that could have been handled better – especially from a child's perspective.

Keywords Child protection, placement process, children's home

Pages 32 p. + appendices 1 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	LASTENSUOJELUN SIOITUSPROSESSI	2
2.1	Sijaishuollon muodot ja mahdollisuudet	3
2.2	Sijoituksen lainsäädäntö.....	3
2.3	Sijoitusprosessi.....	5
3	SIOITUSPROSESSI CTM OY:N PIENRYHMÄKODEISSA	6
3.1	Tietojenkeruu- ja arviointivaihe	6
3.2	Tutustumisvaihe	8
3.3	Lapsen saapuminen	9
3.4	Sijoitusprosessin arviointi ja kehittäminen	10
4	SIOITUSPROSESSI LAPSEN NÄKÖKULMASTA	11
4.1	Lapsilähtöisyys ja osallisuus	11
4.2	Lapsen kuuleminen	12
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	13
5.1	Tutkimustehtävä.....	13
5.2	Tutkimuskysymykset	13
6	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	14
6.1	Tutkimuksen kohderyhmä.....	14
6.2	Haastattelutilanteet	14
6.3	Aineistonhankinta- ja tutkimusmenetelmä.....	15
6.3.1	Teemahaastattelu	16
6.4	Aineiston analyysi	17
7	TUTKIMUSTULOKSET	18
7.1	Lapsen kuuleminen	19
7.1.1	Yhteenveto.....	20
7.2	Ennakkotiedot sijoituspaikasta.....	20
7.2.1	Yhteenveto.....	22
7.3	Tutustuminen ja saapuminen sijoituspaikkaan.....	22
7.3.1	Yhteenveto.....	24

8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	24
8.1	Lapsen kuuleminen	24
8.2	Ennakkotiedot sijoituspaikasta	25
8.3	Tutustuminen ja saapuminen sijoituspaikkaan.....	27
9	ARVIOINTI	28
9.1	Opinnäytetyöprosessi	28
9.2	Tutkimuksen eettisyys.....	29
9.3	Tutkimuksen luotettavuus	29
	LÄHTEET	31

LIITE 1 Teemahaastattelun runko

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössä tutkitaan sijoitusprosessia, lainsäädäntöä ja näiden toteutumista. Lapsinäkökulma on opinnäytetyössä vahvasti esillä. Aihealue tutkimukselle tuli esille luontevasti, sillä työskentelen lastensuojelun palveluita tuottavan yrityksen sijaishuoltoyksikössä, missä sijoitusprosessi on tarkasti lainsäädännön ja laatujärjestelmän mukaisesti määritelty. Sijoitusprosessi on tärkeä osa yrityksen toimintaa ja sitä halutaan kehittää jatkuvasti vastaamaan paremmin lainsäädäntöä, laatukriteereitä sekä asiakkaiden vaatimuksia. Tutkimuksen tuloksia käytetään juuri yrityksen sijoitusprosessin ja laatujärjestelmän kehittämiseen.

Opinnäytetyön toimeksiantaja on lastensuojelun palveluita tuottava CTM Oy. Yrityksen palveluita ovat muun muassa sijaishuolto, jälkihuolto, perhetyö sekä koulutus- ja konsultaatiopalvelut. Yrityksellä on kolme pienryhmäkotia, jotka tuottavat sijaishuollon palveluita huostaan otetuille sekä avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitetuille lapsille.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009), Etelä-Suomen lääninhallituksen (Etelä-Suomen lääninhallitus 2009) sekä Helsingin sanomien (Helsingin sanomat 2009) artikkeleiden mukaan voidaan todeta lastensuojelun elävän haasteellista aikaa. Lastensuojelu elää muutokses- sa. Muutama vuosi sitten astui voimaan uusi lastensuojelulaki. Palveluita on jouduttu muokkaamaan uuden lain mukaisiksi. Lastensuojelu kärsii tällä hetkellä resurssipulasta ja samalla sijaishuollon tarve kasvaa. Valtakunnallisena tavoitteena on vähentää sijaishuollon tarvetta, kehittää ennaltaehkäiseviä palveluita ja näin resursoida lastensuojeluun suunnattavat varat uudelleen. Koska resurssit ovat vähäiset ja tarve sijaishuollolle kuitenkin kasvaa, on seurauksena mahdollinen sijoitusprosessin laadun heikkeneminen. Kiireestä ja resurssipulasta johtuen sijoitukset hoidetaan yhä nopeammin ja pienemmillä esitiedoilla asiakkaasta sekä sijaishuoltopaikasta. Vallitsevan tilanteen vuoksi koen ajankohtaiseksi ja tärkeäksi tutkia sijoitusprosessin toteutumista, miten lainsäädäntö toteutuu ja miten ne kaikista tärkeimmät, eli asiakkaat sijoitusprosessin kokevat.

Tutkimuksessa olen tavoitellut asiakkaiden ääntä, heidän kokemuksiaan sijoitusprosessista suhteessa lainsäädäntöön. Tutkimuskysymyksenä on: Miten lastensuojelun sijoitusprosessin lainsäädäntö on toteutunut pienryhmäkoteissa lapsen näkökulmasta? Tutkimuksen apuna käytin teemahaastattelua, millä haastattelin yrityksen pienryhmäkoteissa asuvia lapsia. Teemahaastattelu koostui kolmesta lainsäädännön määräämästä temasta, mitkä asettuivat hyvin tutkimusaiheen sekä tutkimuskysymyksen alle. Teemat olivat lapsen kuuleminen, ennakkotiedot sijaishuoltopaikasta sekä tutustuminen ja saapuminen sijaishuoltopaikkaan. Haastattelut ovat purettu tuloksiin ja johtopäätöksiin, joiden avulla todetaan, miten sijoitusprosessi on toteutunut pienryhmäkoteissa ja ovatko lain asettamat vaatimukset toteutuneet asiakkaiden näkökulmasta.

Opinnäytetyö koostuu teoriaosuudesta sekä tutkimusosuudesta. Teoriaosan muodostavat kolme ja tutkimusosan viisi erillistä aihetta. Teoriaosan ensimmäisessä osassa esitellään yleisesti lastensuojelua. Mitkä ovat lastensuojelun muodot ja mahdollisuudet? Eri sijoitusmuodot ja mahdollisuudet ovat tärkeitä kun mietitään sijoitusta lapsen näkökulmasta. Tietääkö lapsi mikä on avohuollon sijoitus ja tulisiko hänen tietää? Tämän lisäksi kappaleessa luodaan katsaus sijoitusprosessin lainsäädäntöön sekä sijoitusprosessiin ja sen haasteisiin. Minkälainen on onnistunut sijoitusprosessi, mitä siinä pitää vähintään huomioida?

Toisessa osassa tarkastellaan erityisesti CTM Oy:n sijoitusprosessia. Miten CTM Oy:ssä käytössä oleva ja määritelty sijoitusprosessi toimii? CTM Oy:n sijoitusprosessi on luotu huomioimaan sijoituksen lainsäädäntö, hyvät käytännöt, valtakunnalliset sijaishuollon kriteerit sekä lapsen kuuleminen ja osallisuus. CTM Oy:ssä sijoitusprosessi on osa palveluprosesseja ja siitä syystä sitä mitataan sekä kehitetään jatkuvasti osana käytössä olevaa ISO 9001 laatujärjestelmää.

Kolmannessa osassa tarkastellaan vielä lapsen näkökulmaa sijoitusprosessissa. Keskeistä ovat lapsen kuuleminen, osallisuus ja lapsen äänen esiin tuominen. Tämä aihe vaatii oman kappaleen, sillä sen on tärkein osa juuri opinnäytetyöni kannalta. Hyvässä sijoitusprosessissa voi olla tehty kaikki vaatimusten mukaisesti, mutta lapsen kuuleminen voi olla hoidettu huonosti, jolloin mielestäni hyvän sijoituksen kriteerit eivät täyty.

Tutkimusosan ensimmäinen kohta sisältää tutkimustehtävän ja tutkimuskysymykset. Toisessa kohdassa esitellään varsinaisen tutkimuksen suorittaminen menetelmineen, kohderyhmineen sekä tapahtumineen. Kolmas kohta tuo esille tutkimustulokset ja neljännessä sitten pohditaan tuloksia ja luodaan johtopäätökset. Viidennen kohdan tarkoituksena on arvioida tutkimuksen toteutumista, eettisyyttä sekä luotettavuutta.

2 LASTENSUOJELUN SIJOITUSPROSESSI

Lastensuojelun sijoitusprosessi on tärkeä aihe. Sijoitusprosessia määrittelevät lainsäädäntö, sijoitusprosessin hyvät käytännöt sekä lastensuojelun valtakunnalliset laatukriteerit. Sijaishuollon muodot avohuollon sijoitus sekä huostaanotto luovat erilaiset puitteet sijoitukselle. Sijoitusprosessissa on tällä hetkellä myös valtavasti haasteita. Toteutuuko hyvä sijaishuolto ylityöllistetyssä sekä kiireellisessä sosiaalityössä?

2.1 Sijaishuollon muodot ja mahdollisuudet

Sijaishuollossa tarkoitetaan huostaan otetun tai kiireellisesti hallinto-oikeuden väliaikaiseen päätöksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuollon muotoja ovat muun muassa perhehoito, ammatillinen perhekoti, laitoshuolto tai muu lapsen tarpeiden mukainen sijaishuolto. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää myös muutoin kuin edellä kuvatuin muodoin riittävien perusteluiden vallitessa. Lapsen sijoittava kunta on vastuussa siitä, että lapselle valitaan hänen tarpeisiinsa parhaiten vastaava sijoituspaikka ja että sijaishuoltopaikka on sellainen, jossa lapsen tarpeenmukainen hoito voidaan järjestää. Keskeisenä tekijänä sijaishuollon muodon sekä sijaishuollon paikan valinnassa ovat lapsen edun ja yksilöllisyyden huomioiminen. (Saastamoinen 2008, 10 - 15.)

Sijaishuollon muodolla ja paikalla on keskeinen merkitys lapsen oikeuksien toteutumisesta sijaishuollonprosessissa. Kiireellisesti sijoitettuna tai hallinto-oikeuden väliaikaisella päätöksellä toteutetussa sijoituksessa on usein vaikeampi huomioida riittävä tiedonkeruu, lapsen kuuleminen ja tutustumisvaihe kuin pitkään suunnitellussa tilanteessa. Myös sijoituspaikkojen välillä on eroja. Toiset ovat panostaneet sijoitusprosessin huolelliseen ja lapsen etuja sekä lainsäädäntöä huomioivaan toteutukseen. Näissä yksiköissä myös lapsen sijoitusprosessi on määritelty tarkkaan. Tällaisissa tilanteissa sijaishuolto toteutuu usein paremmin.

2.2 Sijoituksen lainsäädäntö

Sijoituksen lainsäädännössä on lapsen näkökulmasta katsottuna keskeistä kuulemisen suorittaminen, riittävien esitietojen antaminen sijoituspaikasta lapselle sekä sijoitusvaiheen valmistelu. Lainsäädännössä määritetään näitä asioita.

Ennen huostaanottoa ja sijaishuollon sijoittamispäätöstä tulee kuulla 12 vuotta täyttänyttä lasta. Myös nuoremman lapsen mielipide tulee selvittää. Kuuleminen tulee suorittaa siten, kuten hallintolain 34 pykälässä säädetään. Myös lapsen vanhempia tai niitä henkilöitä, jotka ovat vastuussa lapsen elämästä sijoitushetkellä, tulee kuulla lapsen tilanteesta. Kuulemista ei saa jättää suorittamatta ilman riittäviä perusteluja. Näitä ovat asian viivästyminen, päätöksen vaarantuminen tai olinpaikan selvittämiseen liittyvät asiat. Kuuleminen on siinä mielessä keskeistä, että jos yli 12-vuotias lapsi ja hänen vanhempansa suostuvat sijoitukseen, voidaan sijoitus hoitaa avohuollon sijoituksena. Kiireellisessä sijoituksessa, jossa lapsi on välittömässä vaaratilanteessa, voidaan sijoitusprosessin kannalta keskeinen kuuleminen hoitaa myöhemmin. (Saastamoinen 2008, 20 - 24.)

Kuuleminen on sosiaalityön vastuulla ja pitää suorittaa ennen sijoitusta. Yksikkö tai sijoituspaikka ei voi vaikuttaa kuulemiseen. Jos lasta ei ole kuultu sijoitettaessa, voidaan sijaishuollon valmistelu todeta puutteelliseksi.

Perustuslain 6 pykälän 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja lapsella on oikeus vaikuttaa häntä itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavalla tavalla. Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklassa säädetään siitä, että lapsen näkemys on otettava huomioon. Lapsi on omassa lastensuojeluasiassaan asianosainen. Asianosaisuuden perusteella lapsen näkökulma on aina otettava huomioon. Lasta on informoitava häntä koskevista toimenpiteistä ja hänen mielipiteensä niistä on selvitettävä. (Saastamoinen 2008, 20 - 30.)

Lastensuojelulain 4 luvun 20 pykälä määrittää lapsen osallisuutta. Lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti sekä siten, että tästä ei aiheudu tarpeettomasti haittaa lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Lapsen mielipiteen selvittämisen tapa ja pääasiallinen sisältö on kirjattava lasta koskeviin asiakasasiakirjoihin. Kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain mukaisesti häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. Kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella erikseen puhevaltaansa itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. (Lastensuojelulaki 2010 [viitattu 1.7.2010].)

Lastensuojelun sijoitusprosessissa ei määritellä kovin tarkkaan sitä, miten sijoitus tulisi hoitaa käytännössä. Erilaisilla kunnilla ja yksiköillä on erilaisia käytäntöjä. Lastensuojelulaissa korostuvat osallisuus ja riittävä tieto. Valtakunnalliset lastensuojelun laatuksiteerit määrittelevät myös sitä, että lapsen sekä perheen tulisi olla osallisena ja saada mahdollisimman paljon tietoa sijoituspaikasta sekä kertoa mielipiteensä. Laki, YK:n lastenoikeuksien sopimus ja erityisesti lastensuojelulaki muodostavat näin kriteerit lapsen kuulemiselle, tiedon antamiselle sekä sijoituksen valmistelulle. Sijoituksen valmistelussa on myös syntynyt käytäntöjä esimerkiksi tutustumisesta, jota pidetään tärkeänä, mutta eivät ole laissa säädettyjä.

2.3 Sijoitusprosessi

Sijoitusprosessi määrittellään yksiköiden näkökulmasta hyvin väljästi. Sijoitusprosessissa korostetaan lapsen sijoituspaikan huolellista valmistelua, lapsen, vanhempien sekä sosiaalityöntekijän tutustumista sijoituspaikkaan sekä sijoituspaikan valinnan kriteereitä. Sijoituspaikan valinnan taustalla on tekijöitä lapsen hoidon tarpeesta, yhteydenpidon mahdollistamisesta, turvallisesta kehityksestä, jatkuvuudesta, henkilökunnan määrästä ja lapsen edusta. Oikean sijoituspaikan löytyessä on tärkeää siirtyminen sijaishuollon paikkaan. (Saastamoinen 2008, 30 - 45.)

Kun lapselle on löydetty oikea sijoituspaikka, tulee sijoitus hoitaa mahdollisimman huolellisesti sekä lasta järkyttämättä, lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Lapsen siirtyminen sijaishuoltoon tulee aina valmistella ja toteuttaa suunnitelmallisesti sekä huolellisesti, jollei kyseessä ole akuutti kriisitilanne. (Saastamoinen 2008, 30 - 35.)

Sijaishuoltoon siirtyessä on tärkeää, että yhteistyöstä sovitaan toimijoiden kesken. Myös sijoituksen herättämiä tunteita olisi hyvä käsitellä. Vanhempien näkökulma lapsesta sekä lapsen hoidosta tulisi huomioida. Ennen sijaishuoltoon siirtymistä lapselle ja hänen vanhemmilleen tulisi mahdollisuuksien mukaan järjestää tutustumiskäynti lapsen tulevaan sijaishuoltopaikkaan. Näin saadaan myös arvioitua yksikön sekä henkilökunnan soveltuvuutta ja luotua hyvä pohja yhteistyölle. Tutustumiskäynnin jälkeen vanhemmat, lapsi ja sosiaalityöntekijä tekevät toiveen mukaan päätöksen sijoituksesta sekä siirtymävaiheen aikatauluista. Sijaishuoltopaikan vastaavan henkilön tulee saada myös riittävät tiedot sijaishuollon toteuttamiseksi. Näitä ovat erilaiset asiakirjat ja lausunnot. Lapselle tulee varata aikaa henkilökunnan puolesta lapsen siirtymisessä. Lapsella tulee olla yksikössä perusvaatimukset täyttävät fyysiset puitteet. Sijoitukseen liittyviä asioita tulisi käydä läpi lapsen kanssa ikätason mukaisesti. Vanhempien ja sijaishuoltopaikan välille luodaan myös pelisäännöt sijoituksesta. (Saastamoinen 2008, 35 - 45.)

Onnistuneen sijoituksen ja tulovaiheen kriteerit ovat siis yhteisessä sopimisessa, riittävässä tiedossa ja tutustumisessa. Sijaishuollon prosessien osiksi määritellään tiedonkeruu- ja arviointivaihe, tutustumisvaihe sekä tulovaihe.

3 SJOITUSPROSESSI CTM OY:N PIENRYHMÄKODEISSA

CTM Oy on ISO 9001-sertifioitu lastensuojelupalveluita tuottava yritys. Yrityksellä on kolme Pienryhmäkotiä. Pienryhmäkotitoiminta ja lapsen sijoitus ovat tärkein osa CTM Oy:n toimintaa. Sijaishuollonprosessi noudattaa CTM Oy:n Pienryhmäkoti Merilinnassa, Hovilinnassa ja Myllylinnassa lastensuojelulait täyttävän määritelmän sijoitusprosessista. Sijaishuollonprosessi koostuu kolmesta vaiheesta, joita ovat tietojenkeruu- ja arviointivaihe, tutustumisvaihe ja lapsen saapuminen. CTM Oy:n palveluprosesseista juuri sijaishuollonprosessi on keskeisin. Sen onnistumista arvioidaan niin työntekijöiden, asiakkaiden ja yhteistyökumppanien näkökulmasta. Sijoitusprosessin onnistumista mitataan eri laatumittareilla, joita ovat erityisesti asiakasmittarit ja prosessimittarit. Näin sijaishuollonprosessin onnistumista voidaan arvioida.

3.1 Tietojenkeruu- ja arviointivaihe

Koko sijaishuollon prosessin päämääränä on lapsen hyvä huolto, hoito ja kasvatus. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (§ 1) määrittää prosessin päämääriä. Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. (CTM toiminnankäsikirja, 2009.)

Suunnitelmallisuudella, tiedonkeruulla ja moniammatillisella arvioinnilla taataan lapsen tarpeiden ja palvelun kohtaaminen sekä suotuisa alku hyvälle kasvatukselle ja hoidolle. Tiedonkeruun tavoitteena on kerätä kaikki lasta koskeva oleellinen tieto lapsen sijoittamista pienryhmäkotiimme koskevan arvioinnin ja päätöksen pohjaksi ja arvioida yksikön sopivuutta lapsen tarpeisiin. (CTM toiminnankäsikirja, 2009.)

Peruslähtökohtana lapsen sijoitukselle pienryhmäkoteihin on lapsen hyötyminen pienryhmäkotien tarjoamasta hoidosta ja henkilökunnan koulutukselliset ja ammatilliset edellytykset vastata lapsen tarpeisiin. Arvioinnin pohjalta tehdään päätös jatketaanko sijoitusprosessia. Tiedonkeruuvaihe tapahtuu pääsääntöisesti esitietolomakkeen avulla. Tiedonkeruuvaiheessa tulee kuitenkin olla yhteydessä aina lapsen entiseen sijoituspaikkaan, nykyiseen hoitokontaktiin, sosiaalityöntekijöihin, vanhempiin sekä kouluun. Laajalla tiedon keräämisellä varmistetaan onnistunut sijoitus ja se, että ajatukset sijoituksesta ovat

asiakasta koskevassa verkostossa samanlaiset. (CTM toiminnankäsikirja, 2009.)

CTM Oy:n pienryhmäkotien soveltuvuutta lapsen sijoituspaikaksi arvioidaan aina huolella. Arvioinnissa tulee huomioida tarve tai huoli ja sijoitukseen johdaneet päälimmäiset syyt, tavoite, erityishoidon tarve, mm. päihteet, syömishäiriöt, tupakointi, alkoholinkäyttö, huumeet, imppaus, väkivaltakokemukset ja seksuaalinen hyväksikäyttö, sijoituksen arvioitu kesto, avohuollon sijoitus vai huostaanotto, lapsen lastensuojeluhistoria (avohuolto, sijoitukset, kestot, määrä) sekä hoito- ja kouluhistoria, lapsen perherakenne ja perhehistoria, sisarusten elämäntilanne, lapsen läheisverkosto; lapsen läheiset ihmiset, vastuuhenkilöt, kaverit ja kodin tai sukulaisten ja sijoituspaikan välimatka. Lasta tulee myös pienryhmäkodin puolesta kuulla ja tavata ennen sijoitusta. (CTM toiminnankäsikirja, 2009.)

Sijoittava taho ja yksikkö sopivat sijoitusprosessin etenemiseen liittyvistä vastuista ja jatkotoimista. Erilaiset lomakkeet ja lausunnot helpottavat esitietojen keräämistä. Esitietolomaketta täytettäessä tulee kirjattua myös lapsen ja vanhempien näkökulma sijoitukseen, kerrottua riittävät tiedot sijoituspaikasta ja lapsen saapumisesta. Sijoitusvaiheessa käytettäviä lomakkeita ovat: viranomaislausunnot opettajilta, koululta, sosiaalitoimelta, terapeuteilta, neuvoloilta sekä lääkärilausunnot, hoitoyhteenvedot, sosiaalityöntekijän kirjallinen kuvaus hoidon tarpeesta ja tavoitteista, verkostoitumisen rakenne sekä suunnitelma jatkosta aikatauluineen. (CTM toiminnankäsikirja, 2009.)

Sosiaalityöntekijät arvioivat yhdessä pienryhmäkotien henkilökunnan kanssa vastaavatko yksikön toiminta, resurssit ja tilanne sijoitettavan lapsen tarpeita. On kyettävä arvioimaan, hyötyykö lapsi pienryhmäkotiin sijoittamisesta ja tukeeko henkilökunnan osaaminen lapsen tervettä kasvua ja kehitystä sekä kykeneekö pienryhmäkoti vastaamaan lapsen erityistarpeisiin. Ennen yhteispalaveria sosiaalityöntekijöiden kanssa käydään työyhteisössä avointa keskustelua ja arvioidaan lapsen soveltuvuutta yhteisöön. On myös arvioitava tulevan lapsen vaikutuksia jo aiemmin yksikköön sijoitettuihin lapsiin, joista yksikkö on ensisijaisessa vastuussa uusia sijoituspäätöksiä tehdessä. Ennen lopullista sijoituspäätöstä toivotaan sosiaalityöntekijöiden vierailevan myös sijoitettavan lapsen ja mahdollisesti hänen vanhempiensa kanssa yksiköissä. (CTM toiminnankäsikirja, 2009.)

3.2 Tutustumisvaihe

Tutustumisvaiheen tavoitteena on hyvän yhteistyön ja sitoutumisen perustan luominen ja yhteisymmärryksen saavuttaminen. Yksiköllä on määritelty, suunnitelmallinen tapa toimia tutustumis- ja sopimisvaiheessa. Tutustumisvaiheen hoitamista varten on nimetty vastuuhenkilöt. Kontaktin rakentamiseen varataan aikaa ja keskustellaan tulevan sijoituksen herättämistä tunteista lapsen ja hänen vanhempiensa kanssa. Myös yksi pienryhmäkodin asiakkaista valitaan tukihenkilöksi uudelle tulokkaalle.

Tutustumisvaiheessa tulisi toimia siten, ettei lapsi koe hylätyksi tulemisen tunnetta. Pienryhmäkodin on tehtävä päätös lapsen ottamisesta yksikköön jo ennen lapsen tutustumiskäyntiä. Yhdessä päätetyn sijoituksen jälkeen lapsi tulee tutustumaan yksikköön. Lapselle ja mahdollisesti myös hänen vanhemmilleen on varattava mahdollisuus tutustumiseen, aina kun se on mahdollista. Tutustumisvaiheessa käsitellään aina sekä lapsen että hänen lähipiirinsä ennakkoasenteita, pelkoja, turvattomuutta, häpeää, syyllisyyttä, odotuksia ja toiveita.

Kun perhettä ja lasta on ensin tavattu lapsen kotona tai sen hetkisessä sijoituspaikassa lapselle ja perheelle esitellään yksikön tilat ja tavat. Lapsen tapaaminen ennen yksikköön tuloa on tärkeää, koska silloin voidaan kertoa paikasta ja tutustua toisiinsa. Siinä vaiheessa kun lapsi tulee tutustumaan yksikköön, on sijoitus yleensä melko varma. Lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa käydään läpi myös yksikön säännöt, käytännöt, sijoituksen tarkoitus, tavoitteet ja kesto. Sijoituksen alkaessa huoltosuunnitelma ja kirjallinen päätös sijoituksesta tarkistetaan. (CTM toiminnankäsikirja, 2009.)

Asiakassuunnitelma laaditaan yhdessä sosiaalityöntekijöiden, lasten ja heidän vanhempiensa tai isovanhempiensa ja sijaishuollonyksikön edustajan kanssa. Huoltosuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan ja vaikuttamisen keinot sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Suunnitelmasta on myös käytävä ilmi, kuinka usein suunnitelma on tarkistettava. Asiakassuunnitelma pyritään tekemään tutustumisvaiheessa ennen sijoitusta tai sijoituksen alussa. Asiakassuunnitelmassa lapselle kerrotaan ne syyt miksi hänet on sijoitettu sekä asetetaan sijoituksen tavoitteet. Tällä varmistetaan, että lapsi saa riittävästi tietoa sijoituksesta. (CTM toiminnankäsikirja, 2009.)

Lastensuojelun sijoitusprosessin ongelmana ovat usein kiire ja sosiaalityön puolesta heikosti valmistellut kiireelliset sijoitukset tai kriisisijoitukset. Näissä tilanteissa ei useinkaan lasta ehditä informoimaan tarpeeksi sijoituksesta. Vaikka yksikkö asettaakin sijoitusprosessille ja tutustumisvaiheelle minimivaatimuksia, on sijoitusprosessin toteuttaminen viime kädessä sosiaalityön vastuulla. Yksikön tulee tavata lasta, kertoa hänelle sijoituksesta ja varmistaa, että lapsi tietää mihin on tulossa. Usein on tapauksia, missä esimerkiksi lap-

sen kuulemista ei ole hoidettu riittävällä tavalla. Tällöin sijoitus on yksikölle hankalampaa. Kaikki sijoitukset eivät aina toteudu näin lainsäädännön mukaisesti. Yksiköiden tulee vaatia myös lainsäädännön toteuttamista. (Sutinen 1.7.2010, Henkilökohtainen tiedonanto.)

3.3 Lapsen saapuminen

Lapsen saapuessa tavoitteena on, että lapsi ja hänelle tärkeät ihmiset kokevat muuton turvalliseksi ja itsensä tervetulleiksi pienryhmäkotiin. Myös pienryhmäkodissa olevia lapsia valmistetaan huolella uuden lapsen saapumiseen, jotta tilanne uudelle tulokkaalle olisi mahdollisimman miellyttävä.

CTM Oy:ssä yksiköllä on kirjallinen suunnitelma siitä, miten lapsi vastaanotetaan yksikköön. Yksikkö varautuu siihen, että lapsen vastaanottavilla henkilöillä on riittävästi aikaa olla lapsen kanssa tulotilanteessa. Yksikössä varaudutaan myös ensipäivien ajaksi mahdolliseen intensiivihoittoon. Keskeistä on myös, että lapselle varattu huone on kalustettu ja järjestetty viihtyisäksi. Omahoitajan tehtävänä on varmistaa, että lapsen tulotilanteessa tarvitsema varustus on valmiina. Lasta ohjataan tutustumaan muihin yksikössä asuviin lapsiin, nuoriin ja henkilökuntaan ja kullekin lapselle nimetään oma tukihenkilö pienryhmäkodin lapsista. Omahoitajan ja yksikön esimiehen tehtävänä on käydä läpi sijoitukseen ja saapumiseen liittyviä asioita lapsen iän ja kehitystason määrittämässä tahdissa. Myös lapsen vanhempien informointi on tärkeää tulotilanteessa. (CTM toiminnankäsikirja, 2009.)

Vanhempia informoidaan pienryhmäkodin säännöistä ja menettelyistä mm. päiväohjelman, vierailuiden, puheluiden, lahjojen, käyttörahojen, savuttomuuden, päihteettömyyden ja sääntöjen suhteen. Mikäli vanhemmat ovat saattamassa lastaan, ohjeet annetaan tässä yhteydessä vanhemmille kirjallisina ja ne käydään läpi yhdessä vanhempien kanssa. Ohjeet voidaan antaa vanhemmille tai omaisille myös ensimmäisen vierailukerran yhteydessä. Vanhemmille annetaan myös pienryhmäkodin esite ja johtajan tai vastaavan ohjaajan käyntikortit, joissa on ne yhteystiedot, mihin vanhemmat sekä omaiset voivat ottaa yhteyttä yhdessä sovitulla tavalla. (CTM toiminnankäsikirja, 2009.)

Kun pienryhmäkotiin ollaan sijoittamassa lasta, suoritetaan aina ennen varsinaista sijoitusta 1 - 2 viikon mittainen arviointijakso. Jakson aikana arvioidaan lapsen hoidon tarvetta ja kartoitetaan hänen sosiaalisen, psyykkisen ja fyysisen kuntonsa taso. Arviointijaksoja tehdään ainoastaan pienryhmäkoteihin sijoittumassa oleville lapsille. Arvioinnin perusteella päätetään lapsen sijoittamisesta yksikköön tai ohjataan muihin palveluihin. Jos lapsi sijoitetaan pienryhmäkotiin, arvioidaan myös, minkälaisia tukimuotoja ja palveluita lapsi tarvitsee sijoituksen lisäksi. Arviointi tehdään siihen suunnitellulla lomakkeella. Arviointi tapahtuu moniammatillisessa ryhmässä. Arvioinnilla pyritään varmistamaan sijoituspaikan soveltuvuus lapselle sekä hänen hoitonsa laatu. Arvioinnin avulla pystytään tuottamaan tarvittavaa tietoa lapsen kunnosta si-

joittavalle taholle. Arviointijakson jälkeen sovitaan sijoittavan kunnan kanssa tarvittavista palveluista. (CTM toiminnankäsikirja, 2009.)

Jakson jälkeen kirjoitetaan arviointi lapsesta siihen tarkoitettun lomakkeen avulla. Arvioinnissa on kartoitettu nuoren tiedot, ongelmat ja kunto. Arvioinnin perusteella päätetään jatketaanko lapsen nuoren sijoitusta ja minkälaisia mahdollisia tukitoimia nuori tarvitsee, vai vaatiiko lapsen tila jonkinlaista muuta hoitoa. Erityisesti avohuollon tukitoimenpiteinä sijoitetuille lapsille sijoitus on enemmän arvioivaa, jolloin tärkeää on miettiä sijoituksen tarpeellisuus. Arviointijaksossa apuna on kasvatustiimi. Arviointijakson avulla varmistetaan sijoituksen onnistuminen ja paikan soveltuvuus lapselle. Usein arviointijakson aikana tulee suorittaa myös sijoitukseen liittyviä juridisia vaatimuksia. (CTM toiminnankäsikirja, 2009.)

Lapsen saapumisen jälkeen alkaa asettumisvaihe yksikköön sekä kasvatusprosessi. Sijaishuollon prosessilla ja sen päättymisellä on myös tärkeä osa tulotilanteen sekä sijoitusprosessin arviointia. Sijoituksen päättyessä CTM Oy:n pienryhmäkodeissa arvioidaan koko sijoituksen ja tulotilanteen onnistumista, jolloin saadaan tietoa prosessin onnistumisesta, jota voidaan käyttää prosessin kehittämiseen. (CTM toiminnankäsikirja, 2009.)

3.4 Sijoitusprosessin arviointi ja kehittäminen

Sijoitusprosessin onnistumista arvioidaan CTM Oy:ssä monilla mittareilla ja keinoilla. Yksi arvioinnin osa-alue on juuri lainsäädännön toteutuminen, riittävien tietojen antaminen, tiedonkeruu, saapuminen ja tutustuminen. (CTM laatukäsikirja, 2009.)

Sijoitusprosessi on CTM Oy:n keskeisin palveluprosessi ja sitä mitataan, arvioidaan ja kehitetään osana ISO 9001 -laatujärjestelmää. Laatujärjestelmän osana sijoitusprosessin mittaamista arvioimista ja kehittämistä koskevat laatukäsikirjan määräämät säädökset.

CTM Oy:n ydinprosesseja ovat johtamisprosessi, sijaishuollonprosessi, lastensuojelun oheis- ja erityispalveluiden prosessi sekä koulutus- ja asiantuntijapalveluiden prosessi. Pääpaino palveluprosesseissa on kuitenkin sijaishuollossa ja sitä toteuttavassa pienryhmäkotitoiminnassa. Sijaishuollonprosessin tuloksena syntyy perheeseen ja/tai yhteiskuntaan kuntoutunut asiakas. Sijaishuollon prosessi koostuu osaprosesseista, jotka on avattu toiminnankäsikirjassa. Sijaishuollonprosessin lähtökohtana ovat asiakkaan tarpeet ja lastensuojelulle asetetut valtakunnalliset laatukriteerit. Sijaishuollon prosessin onnistumiseen on CTM Oy:ssä useita mittareita. (CTM laatukäsikirja, 2009.)

Sijaishuollonprosessin onnistumista mitataan prosessimittareilla, joita ovat itsearviointi, kehityskeskustelut sekä esitietolomake. Asiakasmittareista keskeisimpiä mittareita sijaishuollonprosessin onnistumisesta ovat asiakaspalaute, joka kerätään kerran vuodessa ja sijoituksen päättyessä. Asiakaspalautteessa

kysytään juuri sijoituksen onnistumista sille asetettujen kriteerien mukaisesti. Mitattu tieto käytetään kehittämistavoitteiden asettamiseen ja jatkuvaan parantamiseen. Kehittämistavoitteita mitataan kehittämismittareilla, jolloin jatkuvat parantaminen sijaishuollonprosessin osalta toteutuu. Tällä varmistetaan sijaishuollonprosessin onnistuminen lainsäädännön sekä vaatimusten mukaisesti. (CTM laatukäsikirja, 2009.)

4 SIOITUSPROSESSI LAPSEN NÄKÖKULMASTA

Miltä sijoitusprosessi näyttää lapsen näkökulmasta? Lapsilähtöisyys ja lapsen osallisuus ovat keskeisiä käsitteitä lastensuojelussa. Mitä ne tarkoittavat ja mitkä niiden ongelmat ovat? Sijoitusprosessin aikana lapsen tulisi saada mahdollisimman paljon tietoa sijoituspaikasta, sijoituksesta sekä sijoituksen syistä. Tämän lisäksi lapsen tulisi osallistua sijoituspaikkaa koskeviin päätöksiin. Tärkeää olisi luoda ympäristö, jossa lasta kuullaan objektiivisesti ilman hänen mielipiteeseensä vaikuttavia tekijöitä. Lapsen kuuleminen tulisi suorittaa joka kerta päätöksiä tehtäessä. Kuuleminen ei ole pelkästään mielipiteen kirjaamista ylös, vaan työtä, jossa käytetään eri menetelmiä ja johon suhtaudutaan vakavasti. Yli 12-vuotiaan lapsen mielipide on erityisen tärkeä sijoitusprosessissa.

4.1 Lapsilähtöisyys ja osallisuus

Lapset ja lapsilähtöisyys ovat olleet viime vuosina kiinnostusta herättäviä aiheita sosiaalityön kentällä. On haluttu tietää enemmän lapsen yksilöllisestä kohtaamisesta ja huomioimisesta. Erityisesti lapsilähtöisyydestä on puhuttu lastensuojelussa ja sijoituksissa. Yksilöitymisprosessin myötä lasten yhteiskunnallinen asema ja vaikuttaminen ovat tulleet aiempaa tärkeämmäksi alueeksi. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 5.)

Asiakastyön kohtaamisissa lapset ovat työskentelyn osapuolena hetkittäin yksilöinä, mutta tavallisemmin laajemman kontekstin, kuten vanhemman, koulun, kunnan tai sosiaalityön välityksellä. Käsitykset lapsuudesta, lapsesta ja sosiaalityöstä sekä niiden tutkiminen mahdollistavat sosiaalityön ja lastensuojelun kehittymisen kohti lapsilähtoisempää näkökulmaa. (Forsberg ym. 2006, 7 - 8.)

Sosiaalityössä on toistuvasti tuotu esiin huolta lapsen asemasta autettavina. Lapsen on todettu jäävän sivulliseen asemaan varsinkin lastensuojelussa. Lapsen tiedon tavoittaminen on tärkeä osa lapsen osallisuutta sekä auttamista. Perheen auttamistehtävän lisäksi lasten tietoon ja kohtaamiseen liittyvät kysymykset ovat nousseet tärkeiksi myös lastensuojelutyön juridisoitumisen, lapsiin kohdistuneiden rikosten tutkinnan ja lapsen palveluiden käyttäjäaseman yhteydessä. Kaikkia näitä yhdistää lasten oikeuksien korostus sekä kiinnostus lasten näkemyksiin. Lasta osallistava työote ei rajoitu lasten tapaamiseen ja huomioimiseen, vaan kyse on asenteesta, jossa lapsilla on erityisase-

ma. Kyse on ennen kaikkea toimintamalleista, joiden avulla lapset nähdään toimijoina, ei pelkän arvioinnin ja työskentelyn kohteina. Lapset voivat myös tuottaa tietoa, jonka mukaan he eivät halua käyttää osallistumis- tai kuulemisoikeuttaan. (Hurtig 2006, 191.)

4.2 Lapsen kuuleminen

Lapsen kohtaamista ja hänen mielipiteensä selvittämistä ei pidetä useinkaan helppona asiana. Lastensuojeluinstituutioissa työskentelevät ihmiset ovat sitä mieltä, että lapsen kuulemisen ongelmat liittyvät sosiaalityön byrokraattisuuteen, menetelmiin ja lapsen edun määrittämisen vaikeuksiin. Myös lapsen erilaisuus ja kehitystaso sekä lasten osallisuus yhteiskunnassamme vaikuttavat kuulemisesta. (Eskonen, Korpinen & Raitakari 2006, 26.)

Esteistä huolimatta sosiaalityössä kehitellään menetelmiä ja työkäytäntöjä lapsen parempaan kuulemiseen hänen yksilöllisyytensä ja kehitystasonsa huomioiden. Eräs keskeinen tapa kuulla lasta hänen mielipiteistään on antaa lapselle kertomiseen tarvittava tila. Lapsen kuuleminen kahden kesken sosiaalityöntekijän kanssa on parempi tapa kuin esimerkiksi huoltopalaverin aluksi. (Eskonen ym. 2006, 26.)

Yksi ongelma lapsen kuulemisessa on se, että he eivät useinkaan ole mukana hallinto-oikeudessa ja hallinto-oikeuden kuulemisessa, jossa päätöksiä lapsen elämästä tehdään. Tällöin lapsen asiaa kertovat perhe, sukulaiset, asianajaja tai sosiaalityöntekijä. (Eskonen ym. 2006, 40.)

Yksi kuulemisen ongelma lapsen näkökulmasta on juuri se, että hänen etuaan ja näkemystään edustaa usein vanhempi tai sosiaalityöntekijä. Kiireinen sosiaalityöntekijä tai omaa asiaansa ajava vanhempi eivät välttämättä pysty kuulemaan lapsen oikeaa mielipidettä. Lapsen kuulemisessa ja mielipiteen selvittämisessä pitäisi käyttää objektiivista tahoja. Lapsella tulisi olla edunvalvoja, joka edustaa lapsen ääntä tilanteissa, joissa se ei lapsen ikätason tai lojaalisuuden takia ole mahdollista. (Sutinen 1.7.2010, Henkilökohtainen tiedonanto.)

Asiakirjat ovat myös ongelmallisia dokumentteja kun yritetään kuvata lapsen ääntä ja kokemusta. Sosiaalityön dokumentit ovat yleensä yksipuolisia ja tarjoavat yksipuolisen näkemyksen asiakkaasta. Lapsen ääni tulisi kirjata sellaiseen ja tilanteeseen, jossa on mahdollisimman vähän lapsen mielipiteeseen vaikuttavia tekijöitä läsnä. Lapsen äänen kirjaamisella dokumentteihin saadaan aikaan puhuttelevaa tekstiä. (Kääriäinen 2006, 45 - 50.)

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimus toteutettiin haastattelemalla CTM Oy:n pienryhmäkodeissa asuvia lapsia. CTM Oy haluaa kehittää ja parantaa työn laatua sekä toimintaansa ja tutkimuksella haetaan vastauksia yrityksen sijoitusprosessin toteutumiseen lapsen näkökulmasta. Näin ollen tutkimuksen toimeksiantaja on CTM Oy ja tutkimuksen kohderyhmä yrityksen pienryhmäkodeissa asuvat lapset.

5.1 Tutkimustehtävä

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on tutkia, millä tavalla lastensuojelun sijoitusprosessissa toteutuu lainsäädäntö ja lastensuojelulaissa sijoitukselle määritellyt asiat. Koska kyse on nimenomaan lastensuojelusta, on tutkimukseen haluttu tuoda lapsen näkökulmaa, eli sitä, miten lapsi on sijoitusprosessin nähnyt ja kokenut. Lapsia haastattelemalla on ollut mahdollista saada tietoa siitä, onko heidän kokemuksien ja muistojen mukaan sijoituksessa otettu huomioon lastensuojelulaissa määriteltyjä asioita. Tutkimukseen valittiin kolme olennaista teemaa sijoitusprosessista ja lastensuojelulaista. Nämä ovat lapsen kuuleminen, ennakkotiedot sijoituspaikasta sekä tutustuminen ja saapuminen sijoituspaikkaan.

5.2 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä on: Miten sijoitusprosessin lainsäädäntö on toteutunut CTM Oy:n pienryhmäkodeissa lapsen näkökulmasta? Tarkentavina kysymyksinä on: Millä tavalla sijoituksessa on otettu huomioon lapsen kuuleminen sekä tarvittavien ennakkotietojen kerääminen ja antaminen lapselle? Entä miten lapsen tutustuminen ja saapuminen pienryhmäkotiin on toteutettu?

Teoriaosuudessa esitetyt lainkohdat ovat huomioitu tutkimuskysymyksissä. Tutkimuskysymysten ja teorian osoittamien kohtien mukaisesti tutkimuksen haastattelu on koottu näistä teemoista. Kuten teoriassa todetaan, CTM Oy:n sijoitusprosessi huomioi tarvittavan lainsäädännön. Oletuksena siis on, että sijoitusprosessi on hoidettu asianmukaisesti, jolloin temahaastattelut tukevat tutkimuskysymyksiä. Jos tutkimuksessa kuitenkin on selvinnyt ristiriitaisia tietoja, voidaan todeta, että joltain osin sijoitusprosessi ei ole onnistunut.

6 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

6.1 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmän piti alun perin koostua viidestä CTM Oy:n pienryhmäkoteihin sijoitetusta lapsesta, mutta yhden lapsen kohdalla en saanut tutkimuslupaa, joten kohderyhmä supistui neljään lapseen. Kohderyhmän valintaan vaikuttivat mm. sijoituksen kesto, lasten iät, fyysinen ja psyykkinen kehitystaso sekä lasten tavoitettavuus tutkimuksen suorittamisen aikana.

Tutkimuksen ja haastattelun lopputuloksen ja luotettavuuden suhteen sijoituksen kestolla oli iso painoarvo kohderyhmän valinnassa. Halusin ottaa tutkimukseeni lapsia, joiden sijoituksen kesto ei olisi tutkimuksen aikaan ollut liian pitkä. Sijoituksen kestolla on luonnollisesti vaikutus tutkimuksen luotettavuuteen. Esimerkiksi lapsen, joka on sijoitettu neljä vuotta sitten pienryhmäkotiin, voi olla vaikea muistaa sijoitukseen liittyviä tapahtumia ja asioita. Kohderyhmän lapset ovat myös eri-ikäisiä, mitä kautta lähdin hakemaan tutkimukseen eri näkökulmia eri-ikäisiltä lapsilta. Tarkoituksena oli selvittää, vaikuttaako lapsen ikä mitenkään siihen, miten sijoitus on toteutettu.

Fyysinen ja psyykkinen kehitystaso vaikutti kohderyhmään luonnollisesti siten, että halusin haastateltaviksi sellaisia lapsia, joilla on fyysiset ja psyykkiset kyvyt osallistua haastatteluun ja selviytyä siitä. Tutkimus suoritettiin alkukesästä 2010, mikä tarkoitti sitä, että lapsilla oli koulusta kesäloma. Kesällä lapsilla on paljon enemmän menoja pienryhmäkoteista käsin, mutta myös kotilomia sekä mahdollisia sukulais- tai kaverivierailuja. Valitsin kohderyhmään sellaisia lapsia, joiden katsoin olevan mahdollisimman usein tavoiteltavissa tutkimuksen suorittamisen aikaan.

Muiden muassa näillä kriteereillä tein lopullisen valinnan tutkimuksen kohderyhmästä. Kohderyhmä muodostui lopulta neljästä 10–17 vuotiaasta tytöstä ja pojasta, jotka olivat asuneet pienryhmäkoteissa maksimissaan kaksi vuotta.

6.2 Haastattelutilanteet

Kuten edellisessä osiossa kerroin, tutkimus toteutettiin alkukesällä 2010. Sovin jokaisen haastateltavan lapsen kanssa erikseen haastatteluajankohdasta ja -paikasta. Ajankohdan ja paikan ehdottomina edellytyksinä oli lapsen suostumus niihin. Yhdessä lapsen kanssa mietimme sopivaa ajankohtaa jo monta päivää ennen haastattelua, mutta paikka haastattelulle päätettiin aina haastattelupäivänä.

Kaikki neljä haastattelua sain suoritettua kahden viikon sisällä, mihin olin henkilökohtaisesti varsin tyytyväinen, ottaen huomioon lasten kesäloman sekä oman työni. Nopein haastattelu kesti noin 20 minuuttia kun taas eniten vei ai-

kaa haastattelu, mikä kesti noin tunnin. Kolme haastattelutilannetta pidettiin lasten omissa huoneissa ja yksi pienryhmäkodin henkilökunnan toimitilassa.

Haastattelutilanteiden aluksi kertasin lapsille vielä, mistä on kysymys, mitä tutkin ja miten. Ennen haastattelun alkamista kävimme vielä lapsen kanssa haastattelun teemat läpi niin, että lapsi varmasti ymmärsi, mitä kyseisellä teemalla tarkoitetaan. Haastattelutilanteet olivat varsin monipuolisia. Toisen kanssa haastattelu oli hyvin yksikertaista ja selkeää, kun taas toisen kanssa keskustelua syntyi paljon ja teemoistakin poikettiin välillä melkoisesti. Nauhoitin haastattelut nauhurilla, mutta tämän lisäksi tein haastattelun aikana muistiinpanoja vihkoon. Lapset eivät näyttäneet vieroksuvan nauhuria tai muistiinpanoja vaan ymmärsivät, että se kuuluu luonnollisena osana tutkimukseen.

6.3 Aineistonhankinta- ja tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyöni tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Koska tutkimuksessa selvitetään ihmisten kokemaa ja tuntemaa todellisuutta sekä tutkitaan todellisia tapahtumia, on laadullinen tutkimus oikea vaihtoehto.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tärkeää ottaa huomioon tutkimuksen ja tutkimuksen kohderyhmän kokonaisvaltaisuus. Käsiteltäessä todellisuutta tulee muistaa, ettei se ole yksinkertainen, vaan monisäkeinen kokonaisuus, missä eri tapaukset kohtaavat toistensa kanssa. Kvalitatiivinen tutkimus luottaa ihmiseen eli siihen, että keskustelut ihmisten kanssa tuottavat tarvittavan tuloksen. Koska tutkija tekee töitä ihmisten kanssa, hän ei voi myöskään välttää arvolähtökohtia, sillä ne vaikuttavat siihen, miten tutkija ymmärtää ja kokee asiat suhteessa tutkittavaan ilmiöön. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2000, 155 - 156.)

Metsämuurosen (2001, 14) mukaan kvalitatiivinen tutkimus soveltuu käytettäväksi silloin kun:

- ollaan kiinnostuneita tapahtumien yksityiskohtaisista rakenteista eikä niinkään niiden yleisluontoisesta jakaantumisesta
- ollaan kiinnostuneita tietyissä tapahtumissa mukana olleiden yksittäisten toimijoiden merkitysrakenteista
- halutaan tutkia luonnollisia tilanteita, joita ei voida järjestää kokeeksi tai joissa ei voida kontrolloida kaikkia vaikuttavia tekijöitä
- halutaan saada tietoa tiettyihin tapauksiin liittyvistä syyseuraussuhteista, joita ei voida tutkia kokeen avulla.

Laadullisella tutkimuksella pyritään kuvaamaan tiettyä tapahtumaa, ymmärtämään toimintaa sekä antamaan teoreettisesti sopivia tulkintoja joistakin ilmiöistä. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole tehdä yleistyksiä tai mitata asioita. Laadulliselle tutkimukselle on yleistä, että siinä tuodaan esille ihmisten henkilökohtaisia näkökulmia ja kokemuksia. (Eskola & Suoranta 1998, 61.)

Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan internetsivut kertovat laadullisen tutkimuksen olevan ihmisten käyttäytymisen tutkimista heidän omasta näkökulmastaan. Sivu kertoo, että laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää ihmisten käyttäytymistä sekä ihmisten tutkimuksessa antamien merkitysten hahmottaminen. (Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta, 2010)

6.3.1 Teemahaastattelu

Tutkimusmenetelmänä tässä tutkimuksessa on teemahaastattelu. Valitsin teemahaastattelun, koska se antaa tutkijalle vapauden muokata haastattelua tarvittaessa haastattelutilanteen yhteydessä. Teemahaastattelu ei ole liian tarkasti suunniteltu tiukkoihin raameihin perustuva tutkimusmenetelmä vaan se antaa tutkijalle ja tutkittavalle tilaa ja mahdollisuuden vapaaseen keskusteluun.

Teemahaastattelu on Suomen suosituin haastattelutapa, kun halutaan kerätä laadullista aineistoa. Ideana on yksikertaisesti se, että halutaan tietoa siitä, mitä joku ajattelee jostain asiasta. Mielenkiintoiseksi teemahaastattelun tekee se, että siinä tieto on haastateltavalla, mitä haastattelija yrittää saada esille, mutta aloitteen tekijänä on useimmiten kuitenkin haastattelija. (Eskola & Vastamäki 2007, 25.)

Haastattelussa teemat on luotu sijoitusprosessin mukaan. Ensimmäinen teema koskee lapsen kuulemista, toinen esitietoja sijoituspaikasta, kolmas sijoitusvaihetta, jossa lapsen kannalta keskeistä on tutustuminen sijoituspaikkaan sekä saapuminen. Nämä teemat antavat tiedon lainsäädännön riittävästä toteutumisesta sijoitusprosessissa. Teemoja mittaavia kysymyksiä on jokaisessa teemassa viisi ja niiden avulla pyritään selvittämään, miten lapsi on kokenut lainsäädännön, kuulemisen ja sijoitusvaiheen käytäntöjen toteutumisen omassa sijoituksessaan. Haastateltavien vastausten perusteella analysoin teemoja ja niiden toteutumista näiden asiakkaiden kohdalla pienryhmäkodeissa. Teemahaastattelun runko on liitteessä 1.

Puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu sopii käytettäväksi erinomaisesti, kun haastattelun aiheena ovat haastattelun kohteelle emotionaalisesti mahdollisesti arat aihealueet tai teemat. Teemahaastattelu sopii, kun halutaan selvittää mahdollisesti heikosti tiedostettuja asioita ja kun muistamattomuuden epäillään koskevan haastateltavaa sekä tilanteissa, joissa haastateltavat eivät ole tottuneet keskustelemaan kyseisestä aiheesta kovin useasti. (Hirsjärvi & Hurme, 1995, 35.)

Tilastokeskuksen internetsivusto (Tilastokeskus, 2010) kertoo teemahaastattelun olevan varsin haastava tutkimusmenetelmä, sillä se vaatii syvää paneutumista sekä pohdintaa tutkimusongelmasta. Teemahaastattelun teemat ovat ennalta suunniteltuja, mutta haastattelutilanne antaa vapauksia niiden käsittelyyn ja etenemiseen, riippuen kuitenkin tutkimusongelmasta. Erittäin tärkeää teemahaastattelussa on, että haastattelun rakenne ja kulku pysyy haastattelijan hallinnassa, riskinä kuitenkin on, että haastateltavan vastaukset ja tarinat alkavat ohjailta haastattelua, jolloin yhteys teemoihin voi kadota.

6.4 Aineiston analyysi

Eskolan ja Suorannan mukaan (2001, 137) laadullisen tutkimuksen aineiston analyysin tarkoitus on tuottaa uutta tietoa eli teoriaa tutkittavasta asiasta. Analyysillä myös selkeytetään ja tiivistetään aineisto ymmärrettäväksi ja mielellisiksi kokonaisuudeksi.

Tuomi ja Sarajärvi (2003, 110 - 115) esittelevät laadullisen tutkimuksen sisällön analyysin kolme perusvaihetta, mitkä ainakin analysointiprosessissa ilmenevät. Ensimmäistä vaihetta kutsutaan pelkistämiseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että aineistoon tutustutaan ja perehdytään tarkasti, se kirjoitetaan puhtaaksi ja siitä karsitaan tutkimustehtävän kannalta epäolennainen informaatio pois.

Toinen vaihe on ryhmittely. Siinä ensimmäisen vaiheen jälkeen pelkistetystä materiaalista etsitään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Yhtäläinen tai samantyylinen materiaali muodostaa oman ryhmän, kun taas eroavainen materiaali oman. Ryhmittelyn aikana voidaan jo muodostaa karkeita kuvauksia tutkimuksen tuloksista. Ryhmitelty aineisto voidaan teemoitella, luokitella tai tyyppitellä.

Kolmas vaihe tarkoittaa teoreettisten käsitteiden luomista. Teemoiteltua, luokiteltua tai tyyppiteltyä aineistoa käsitellään, tutkitaan ja yhdistellään niin kauan, kunnes uuden teorian ja johtopäätösten tekeminen on mahdollista. Uutta teoriaa ja johtopäätöksiä verrataan alkuperäiseen tutkimusmateriaaliin, näin varmistetaan se, että teemat, luokat ja tyyppit ovat liitoksissa aineistoon. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 110 - 115.)

Metsämuurosen kirjassa (2003, 195 - 200) taas esitetään Syrjäläisen (1994, 90) kuvaamat vaiheet sisällön analyysille. Ne ovat seuraavat:

- Tutkijan herkistyminen ja perehtyminen aineistoon →
- aineiston sisäistäminen ja teoretisointi →
- aineiston karkea luokittelu, keskeisimmät teemat ja luokat →
- tutkimustehtävän täsmennys →
- ilmiöiden esiintymistiheyden toteaminen, poikkeusten toteaminen, uusi luokittelu tai teemoittelu →
- saatujen teemojen ja luokkien puoltaminen ja horjuttaminen aineiston avulla →
- johtopäätökset ja tulkinta.

Tutkimuksessa nauhoitin kaikki haastattelutilanteet ja tämän lisäksi tein jatkuvasti muistiinpanoja haastattelutilanteissa. Haastatteluiden jälkeen kirjoitin nauhoitetun materiaalin puhtaaksi ja tein muistiinpanoista selkeän kokonaisuuden. Puhtaaksi kirjoittamisen eli litteroinnin jälkeen poistin materiaalista kaiken epäolennaisen tiedon tutkimustehtävään ja opinnäytetyön teoriaan nähden. Tämän jälkeen vertailin muistiinpanojen ja nauhamateriaalin yhdenmukaisuutta.

Näitä tutkimalla ja vertailemalla sain muodostettua selkeän kokonaisuuden tutkimuksen tuloksista. Tulokset asetin haastattelussa ja teoriassa esitettyjen teemojen alle, jonka jälkeen luokittelin kunkin teeman tulokset kahteen luokkaan. Luokat olivat lainsäädännön ja laatukäsikirjan mukaiset vastaukset sekä lainsäädännön ja laatukäsikirjan vastaiset vastaukset. Näin sain yksinkertaisesti tietoa siitä, olivatko lasten sijoitusprosessit noudattaneet lakia sekä yrityksen laatukäsikirjaa lasten näkökulmasta.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimus toteutettiin teemahaastattelulla, mikä rakentui kolmesta teemasta. Jokaisen teeman sisällä oli vielä viisi tarkentavaa kysymystä, mitkä haastateltavien kanssa käytiin läpi ja niistä keskusteltiin. Haastattelun teemat olivat lapsen kuuleminen, ennakkotiedot sijoituspaikasta sekä tutustuminen ja saapuminen sijoituspaikkaan. Tarkentavat kysymykset sekä teemahaastattelun runko löytyvät kokonaisuudessaan liitteestä 1.

Käytän tulosten esittelemisessä haastateltavista nimiä ensimmäinen, toinen, kolmas ja neljäs. Nimet määräytyivät sen mukaan, missä järjestyksessä heitä haastattelin. Haastateltavien oikeita nimiä, ikiä tai muita yksityiskohtaisia tietoja en ole halunnut eettisistä syistä raportissa tuoda esille, jottei tunnistaminen olisi mahdollista.

7.1 Lapsen kuuleminen

Ensimmäinen ja neljäs kertoivat, että heidän mielipidettään oli kuultu ja se oli otettu huomioon prosessissa, sillä molemmille oli tarjottu myös vaihtoehtoista sijoituspaikkaa. Valintaan he olivat voineet osallistua aktiivisesti ja heidän mielipiteellään oli ollut vaikutus lopputulokseen. Toinen ei muistanut, oliko häntä kuultu tai oliko hänen mielipide otettu huomioon sijoituksessa. Kolmas taas muisteli pitkään sijoitusvaihetta ja totesi, ettei häneltä oltu mielipidettä kysytty eikä kuultu mielipidettä sijoituspaikasta.

Kaikki haastateltavat, ensimmäinen, toinen, kolmas ja neljäs tietävät omat sosiaalityöntekijät nimeltä, mutta yksikään ei kertonut tuntevansa henkilöä tarkemmin. Toinen ja kolmas eivät olleet täysin varmoja, oliko sosiaalityöntekijä sama sijoitusvaiheessa, mitä se on nyt. Ensimmäinen ja neljäs mainitsivat erikseen, ettei yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa ollut aktiivista sijoitusprosessissa.

Ensimmäinen kertoi, että oli tavannut sosiaalityöntekijän ennen sijoitusta kuulemisen yhteydessä. Toinen ei ollut aivan varma asiasta, mutta muisteli kuitenkin tavanneen sosiaalityöntekijän ennen sijoitusta. Kolmas ei osannut vastata, tapasiko hän sosiaalityöntekijää vai ei. Neljäs taas painotti sitä, että oli tavannut sosiaalityöntekijän vain kerran ennen sijoitusta, verkostopalaverissa. Neljäs kertoi, ettei tavannut sosiaalityöntekijää kahden kesken ennen sijoitusta.

Ensimmäinen ja neljäs kertoivat, etteivät olleet tehneet sosiaalityöntekijöiden kanssa piirustuksia, kuvia tai satuja sijoitukseen liittyen. Ensimmäinen kertoi, että olivat kyllä keskustelleet sosiaalityöntekijän kanssa sijoituksesta ja se oli ollut hänen mielestä riittävää. Neljäs taas painotti, etteivät olleet tehneet sosiaalityöntekijän kanssa mitään, eivät satuja, piirustuksia tai kuvia eivätkä myöskään keskustelleet. Toinen ei osannut vastata, mitä olivat tehneet sosiaalityöntekijän kanssa, koska ei muistanut mahdollisia tapaamisia. Kolmas vastasi myös, ettei muista mahdollisia tapaamisia, mutta muistellessa mieleen ei myöskään tullut, että olisivat sosiaalityöntekijän kanssa tehneet jotain sijoitukseen liittyen.

Ensimmäisellä ei ollut hoitosuhteita, mutta edellisen sijoituspaikan ohjaajat olivat kyselleet ja heidän kanssaan oli keskustelua käyty pienryhmäkodista. Vanhemmatkin olivat käyneet pienryhmäkodissa ennen sijoitusta, mutta he eivät olleet kyselleet sijoituksesta eikä keskustelua ollut käyty. Ensimmäinen kertoi, että ennen sijoitusta oli ollut palaveri, missä vanhemmat olivat olleet mukana, mutta eivät olleet puuttuneet tai osallistuneet sijoitukseen mitenkään. Toisella ja kolmannella ei myöskään ollut hoitokontakteja, eivätkä he muistaneet olivatko vanhemmat kyselleet heidän mielipiteitään sijoituksesta ja pienryhmäkodista. Neljäs toi vahvasti esille sen, ettei häneltä ollut kysynyt ketään mitään. Hoitokontakteja ei neljännelläkään ollut ja vanhemmat eivät olleet osallistuneet sijoitukseen millään tavalla.

7.1.1 Yhteenveto

Vain kaksi lasta neljästä vastasi, että heitä on kuultu ennen sijoitusta ja heidän mielipiteellään on ollut merkitystä. Kaksi lasta eivät osanneet vastata kovin luotettavasti kysymykseen, koska sijoituksesta oli jo niin kauan aikaa ja muistikuvat siitä olivat heikot. Tutkimuksen kannalta on kuitenkin merkittävä tulos, että vain puolta haastateltavista on kuultu varmuudella. Lapset, joita oli kuultu, olivat tyytyväisiä omaan vaikutusmahdollisuuteen. Mutta lapset, joita ei ollut kuultu, vaikuttivat hämmentyneiltä siitä, että heitä olisi pitänyt kuulla.

Suhde sosiaalityöntekijöihin haastateltavilla oli vähintään tyydyttävä, sillä kaikki lapset tiesivät omat sosiaalityöntekijät ja kolme lasta oli varmuudella tavannut sosiaalityöntekijän ennen sijoitusta. Lapsilta tuli kuitenkin sellainen viesti, että suhde sosiaalityöntekijään saisi olla kiinteämpi, koska ketään heistä ei voinut sanoa tuntevansa sosiaalityöntekijöitään tarkemmin.

Mahdolliset tapaamiset sosiaalityöntekijöiden kanssa ennen sijoitusta olivat painottuneet pelkälle keskustelulle. Tapaamisissa ei ollut tehty sijoitukseen koskien esimerkiksi kuvia tai satuja, joiden avulla varsinkin pienempien lasten äänen voisi saada huomattavasti paljon paremmin esille.

Vanhempien osallisuus sijoitukseen ja heidän yhteydenpito lapsiin koskien sijoitusta oli ollut heikkoa kaikkien haastateltavien kohdalla. Ketään ei osannut sanoa, että vanhemmat olisivat kysyneet lasten mielipiteitä sijoituksesta.

7.2 Ennakkotiedot sijoituspaikasta

Kaikki neljä haastateltavaa olivat nähneet kuvia pienryhmäkodista ennen sijoitusta. Ensimmäinen oli nähnyt paljon kuvia sekä esitteen pienryhmäkodista. Toinen oli myös nähnyt kuvia, muttei muistanut kuinka paljon tai millaisia kuvia. Kolmas muisti katselleensa kuvia pienryhmäkodista tietokoneelta, kuten myös neljäs. Neljäs kuitenkin kertoi, että oli katsonut kuvia omasta aloitteesta ja mielenkiinnosta. Ensimmäinen, toinen ja kolmas kertoivat katselleensa kuvia jonkun kanssa.

Ensimmäisellä ei ollut tarkkaa tietoa ja selvyyttä opiskeluiden jatkamisesta pienryhmäkotiin tultaessa. Harrastusmahdollisuuksista, kuten bänditoiminnasta, oli keskusteltu ennen sijoitusta, joten harrastusmahdollisuuksista ensimmäisellä oli jonkun verran tietoa. Toinen kertoi, ettei tiennyt koulusta tai harrastusmahdollisuuksista pienryhmäkotiin tultaessa. Kolmas oli tiennyt harrastusmahdollisuuksista, kuten ratsastus, koripallo, jalkapallo sekä uinti, mutta koulusta tämä ei ollut tiennyt. Neljäs oli tiennyt koulupaikasta ja se oli ollut selvää. Harrastusmahdollisuuksistakin kerrottiin ja niistä keskusteltiin ennen sijoitusta.

Ensimmäinen oli tiennyt pienryhmäkodissa asuvien lasten lukumäärän sekä tulevan omahoitajansa, vaikkei tätä ollut nähnytkään. Sijoituspaikan kunnasta oli kerrottu sekä pienryhmäkodin ympäristöstä. Ensimmäinen tiesi pienryhmäkodissa olevan mahdollista asua itsenäistymisasunnossa. Juuri ennen sijoitusta ensimmäinen oli saanut tietää tulevan työharjoittelupaikan. Tämä näki myös pienryhmäkodin vastaavan ohjaajan ennen sijoitusta ja keskusteli tämän kanssa pienryhmäkodista. Toinen kertoi tienneensä vain sen, että kyseessä oli lastenkoti. Kolmas taas sanoi tienneensä muiden pienryhmäkodissa asuvien lasten lukumäärän. Neljäs tiesi myös muiden lasten lukumäärän. Tämän lisäksi neljäs oli tietoinen itsenäistymisasuntomahdollisuuksista sekä ohjaajista pienryhmäkodissa.

Ensimmäinen oli saanut tietoa pienryhmäkodista monelta eri taholta. Tämä oli keskustellut vastaavan ohjaajan sekä edellisen paikan ohjaajien kanssa. Eniten tietoa ensimmäinen kertoi kuitenkin saaneensa omalta sosiaalityöntekijältään. Molemmat toinen ja kolmas kertoivat saaneensa tietoa edellisten sijoituspaikkojensa ohjaajilta. Neljäs oli keskustellut pienryhmäkodista paikan vastaavan ohjaajan sekä yrityksen kasvatus- ja kehitysjohtajan kanssa yhdessä verkostopalaverissa ja näin saanut tietoa. Neljäs oli hankkinut tietoa myös itsenäisesti tietokoneen avulla.

Ensimmäinen olisi toivonut enemmän tietoa pienryhmäkodin arjesta ja säännöistä, esimerkiksi miten saa mennä ostoksille, nähdä kavereita tai kuinka myöhään ulkona saa olla. Säännöt menemisistä ja tulemisista olisivat kiinnostaneet ensimmäistä. Arjen ja sääntöjen lisäksi ensimmäinen olisi halunnut tietää millaisia muita lapsia pienryhmäkodissa asuu. Tämä olisi halunnut nähdä heitä ja tutustua toisiin lapsiin paremmin. Ohjaajia ensimmäinen olisi toivonut myös tavat useampia.

Toisen oli vaikea muistella sitä, mitä olisi silloin halunnut tietää, mutta lopulta hän vastasi niin, että jos hänet nyt sijoitettaisiin uudelleen pienryhmäkotiin, haluaisi hän tietää ennen kaikkea harrastusmahdollisuuksista. Harrastusmahdollisuuksien lisäksi haluaisi tietää koulusta. Kolmannella oli myös vaikeuksia muistella, mitä olisi ennen sijoitusta halunnut tietää sijoituspaikasta. Kolmas kertoi, että jos hänet nyt sijoitettaisiin uudelleen pienryhmäkotiin, haluaisi hän tietää minkä ikäisiä ja millaisia lapsia pienryhmäkodissa asuu.

Neljännän mukaan tämä olisi halunnut tietoa sijoitusprosessista, huostaanotosta, avohuollon sijoituksesta sekä lastensuojelulaista. Neljäs kertoi olleensa todella hukassa näiden asioiden kanssa, mikä oli aiheuttanut hänelle paljon hämmennystä ja epätietoisuutta. Säännöt, arki ja pienryhmäkodin kulttuuri olisivat myös kiinnostaneet neljättä haastateltavaa, minkälainen tapakulttuuri on, miten saa tulla ja mennä sekä mitkä ovat käyttäytymissäännöt.

7.2.1 Yhteenveto

Kaikilla lapsilla oli jonkinlainen käsitys pienryhmäkodista ennen sijoitusta, sillä he olivat kaikki nähneet ainakin kuvia tulevasta sijoituspaikasta. Kuvat ovat tärkeä väline tutustuttaessa uuteen sijoituspaikkaan ja niiden avulla lapsi pystyy aloittamaan siirtymiseen uuteen paikkaan. Haastateltavat olisivat halunneet tietää kuitenkin paljon enemmän pienryhmäkodista. Vaikka harrastusmahdollisuudet sekä muiden lasten lukumäärät olivatkin lähes kaikilla selvillä, olisivat lapset halunneet tietää enemmän pienryhmäkodin säännöistä ja kulttuurista sekä tarkemmin muista lapsista. Useimmiten tiedon lähde oli lapsilla ollut edellisen sijoituspaikan ohjaaja. Vain yksi lapsi kertoi saaneensa eniten tietoa omalta sosiaalityöntekijältään, eikä tietoa ollut saatu myöskään pienryhmäkotien ohjaajilta tarpeeksi.

7.3 Tutustuminen ja saapuminen sijoituspaikkaan

Kaikki neljä haastateltavaa olivat käyneet pienryhmäkodissa ennen sijoitusta sinne. Kaikki olivat käyneet tutustumassa pienryhmäkotiin yhden kerran.

Ensimmäinen haastateltava oli tavannut pienryhmäkodista vain vastaavan ohjaajan ennen sijoitusta. Ensimmäinen toikin tämän vahvasti esille, että olisi halunnut tavat useampia ohjaajia tutustumiskäynnillä. Toinen oli tavannut tutustumiskäynnillä molempia, lapsia ja ohjaajia. Toinen muisti ainakin kaksi lasta ja ohjaajaa, ketä oli tavannut ennen varsinaista sijoitusta. Kolmas oli tavannut myös lapsia ja ohjaajia. Kolmas muisti ainakin yhden lapsen ja yhden ohjaajan, ketkä oli tavannut ennen sijoitusta. Neljäs kertoi tavanneensa paljon lapsia sekä ohjaajia ja tavanneensa heidät tutustumiskäynnillä. Neljäs kertoi tavanneensa lähes kaikki lapset ja noin puolet ohjaajista. Lisäksi tämä oli tavannut yrityksen kasvatus- ja kehitysjohtajan ennen sijoitusta.

Ensimmäinen kertoi, että kävi tutustumassa pienryhmäkotiin noin 1-2 kk ennen sijoitusta, yhdessä edellisen sijoituspaikan omahoitajan ja johtajan kanssa. Ensimmäisen mukaan hänen sosiaalityöntekijät olivat käyneet tutustumassa pienryhmäkotiin aikaisemmin. Toinen oli käynyt tutustumassa myös edellisen sijoituspaikan ohjaajan kanssa. Toinen muisti tämän ohjaajan hyvin, mikä oli jäänyt nimeltäkin muistiin. Kolmas oli muiden haastateltavien mukaisesti käynyt tutustumassa pienryhmäkotiin edellisen sijoituspaikan ohjaajan kanssa, minkä muisti myös nimeltä. Neljäs taas oli käynyt edellisen sijoituspaikan opiskelijan kanssa tutustumassa, mutta ketään varsinaista ohjaajaa tms. ei ollut mukana. Neljäs toi myös esille, ettei pienryhmäkodissa ollut osoitettu hänelle tiettyä ohjaajaa tutustumispäivänä.

Ensimmäinen kertoi, ettei häntä oltu esitelty muille lapsille tai ohjaajille tutustumispäivänä eikä saapumispäivänä. Saapumispäivästä ensimmäinen kertoi, ettei mitään esittely- tai tervetuloilaisuutta ollut. Tähän ensimmäinen mietti syyksi mahdollisesti sitä, että tullessaan pienryhmäkotiin, oli hiihtoloma, jolloin iso osa lapsista ja ohjaajista poissa. Toinen ei osannut vastata kysymyk-

seen, koska ei muistanut olisiko häntä esitelty tutustuessa tai saapuessa. Kolmas taas kertoi, ettei häntä oltu esitelty lapsille tai ohjaajille mitenkään erikoisella tavalla. Neljäs haastateltava oli esitelty kaikille lapsille ja ohjaajille, ketkä olivat tutustumispäivänä olleet paikalla. Varsinaista esittelytilaisuutta ei neljännen mukaan ollut, mutta kertoi tutustuneensa kaikkiin ketkä silloin oli paikalla.

Ensimmäinen muisti omasta mielestään paljon asioita saapumispäivästä ja kyseinen päivä oli jäänyt hänelle hyvin mieleen. Saapuessaan pienryhmäkotiin ensimmäinen oli purkanut kassinsa ja laittanut oman huoneensa kuntoon. Huone näytti tämän mukaan synkältä, vaikka se olikin valkoinen. Ensimmäisellä oli huoneesta tullut mieleen melisairaala. Ensimmäisellä oli alkanut saapumispäivänä intensiivihoidto. Intensiivihoitajan hän muisti. Ensimmäinen muisti, ketkä ohjaajat olivat töissä saapumispäivänä ja ketkä lapset olivat paikalla silloin. Hän muisti, mitä muutamat lapset olivat tehneet, kun hän oli pienryhmäkotiin tullut. Huone oli alustavasti ollut sisustettu.

Toinen muisti hyvin ruoan ja herkut, mitä oli tarjoiltu saapumispäivänä. Tarjolla oli ollut herneitä, mansikoita ja kermavaahtoa. Toinen kertoi, että oli tullut edellisen sijoituspaikan autolla ja oli ollut aurinkoinen päivä. Huone oli ollut toisen mukaan alustavasti sisustettuna, huoneen katosta oli roikkunut lohikäärme. Toinen muisti myös, ketä ohjaaja oli saapumispäivänä töissä.

Kolmas muisti ruokana olleen spagettia jauhelihakastikkeella sekä tonnikala-salaattia. Kolmas kertoi päivän olleen aurinkoinen ja kaikkien pienryhmäkodissa asuneiden lasten olleen paikalla. Kolmas muisti myös paikalla olleet ohjaajat, joita oli ollut tämän mukaan neljä. Huone oli ollut alustavasti sisustettuna.

Neljäs kertoi tunnetilan saapumispäivänä olleen positiivinen ja vastaanotto oli ollut tämän mukaan hyvä. Töissä olleita ohjaajia neljäs ei muistanut, mutta muisti ketä ohjaaja oli tämän hakenut edellisestä sijoituspaikasta. Oli viettänyt kyseisen ohjaajan kanssa koko päivän. Olivat yhdessä hakeneet haastateltavan tavarat tämän kotoa ja tulleet sitten pienryhmäkotiin. Huone oli ollut kiva ja alustavasti sisustettu.

7.3.1 Yhteenveto

Kaikki haastateltavat olivat käyneet pienryhmäkodissa ennen sijoitusta yhden kerran ja olivat tavanneet tutustumiskäynneillä paljon muita lapsia ja aikuisia. Lapset olivat tyytyväisiä tutustumiskäynteihin, eikä kukaan maininnut niistä mitään negatiivista. Tutustumispäivänä kaikilla lapsilla oli ollut mukana tuttu ihminen edellisestä sijoituspaikasta, useimmiten ohjaaja. Jonkinlainen yhteinen esittely tai tutustumistilaisuus kuitenkin tulisi pienryhmäkodeissa järjestää, sillä kukaan lapsista ei ainakaan muistanut, että tällainen olisi järjestetty. Kun kysyin lapsilta asiasta, olisi sellainen ollut kaikkien mielestä hyvä ja hieno juttu.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

8.1 Lapsen kuuleminen

Tutkimustulosten mukaan kahta lasta neljästä oli kuultu ennen sijoitusta. Yksi lapsista ei ollut varma, kuultiinko häntä ennen sijoitusta. Näin ollen voisi sanoa, että lakia lapsen kuulemisesta on noudatettu kohtalaisesti. Mutta toisaalta yksikin lapsi, jonka ääntä ja mielipidettä ei ole kuultu tai otettu huomioon, on mielestäni liikaa, kun ajattelee, kuinka tärkeä ja olennainen osa lastensuojelua ja lastensuojelulakia kuuleminen on.

Neljästä lapsesta vain kaksi osasi sanoa, että hän oli saanut osallistua sijoitukseen aktiivisesti ja hänen mielipiteellään oli ollut merkitystä. Yksi lapsi osasi sanoa vain, että häntä oli kuultu ennen sijoitusta, muttei osannut kertoa, kuinka aktiivisesti oli saanut vaikuttaa tai oliko mielipiteellä ollut merkitystä.

Toki lapsen ikäkin vaikuttaa kuulemisen laatuun, eli siihen kuinka paljon lapsen mielipiteellä on vaikutusta lopulliseen päätökseen sijoituspaikasta. Haastateltavista kaksi oli selvästi vanhempia kuin toiset, joten tämä voi selittää osaltaan kuulemisen tasoa, koska juuri nämä kaksi vanhempaa lasta olivat saaneet vaikuttaa sijoituspaikkaan.

Kaikki lapset tunsivat sosiaalityöntekijänsä nimeltä, mutta kaksi lasta eivät olleet varmoja, oliko sosiaalityöntekijä sama sijoituksen aikaan. He kuitenkin arvelivat sosiaalityöntekijän olevan se sama, ketä heidät pienryhmäkotiin sijoitti. Kaikki lapset ovat siis jollain tavalla tavanneet ja olleet tekemisissä sosiaalityöntekijänsä kanssa sijoitusprosessissa. Yksikään lapsi ei kertonut tuntevansa sosiaalityöntekijänsä nimeä paremmin ja kaksi lasta toi vahvasti esille sen, ettei yhteistyö ollut aktiivista sosiaalityöntekijän kanssa sijoitusprosessissa.

Kolme lasta neljästä oli tavannut sosiaalityöntekijänsä ennen sijoitusta. Yksi ei muistanut oliko tavannut tätä vai ei. Kolme lasta, jotka olivat sosiaalityön-

tekijänsä tavanneet, kertoivat tavanneensa tämän vain kerran ennen sijoitusta. Kaksi lasta oli tavannut tämän kahden kesken, mutta yksi kertoi tavanneensa sosiaalityöntekijän vain verkostopalaverissa, ei kahden kesken.

Johtopäätöksenä voi mielestäni sanoa, että lasten suhde sosiaalityöntekijöihinsä on kyseenalainen, tai ainakin liian passiivinen. Toki lapset tiesivät kaikki sosiaalityöntekijänsä, mikä tarkoittaa, että yhteistyötä ja kontaktia on sijoitusprosessissa kuitenkin ollut, vaikka se onkin ollut vähäistä. Kahden lapsen vahvasta ilmaisusta voisi päätellä, että lapset kaipaisivat enemmän yhteistyötä sosiaalityöntekijöidensä kanssa, koska heillä on loppujen lopuksi päättävältä lasten elämässä. Koska vain puolet lapsista kertoi tavanneensa sosiaalityöntekijän kahden kesken, voidaan sanoa, että lapsen kuulemista ei ole suoritettu kovin laadukkaasti. Teoriassakin todetaan, että paras tapa lapsen kuulemiselle on antaa lapselle aikaa ja tilaa, mikä tapahtuu parhaiten kahden kesken sosiaalityöntekijän kanssa.

Kaksi lasta kertoi, etteivät heidän vanhemmat olleet missään tekemisissä sijoitusprosessissa, eivätkä vanhemmat kyselleet heiltä mielipiteitä sijoituksesta tai sijoituspaikasta. Kaksi lasta ei muistanut, olivatko vanhemmat mukana sijoitusprosessissa ja olivatko he kyselleet lasten mielipiteitä.

Teoriassa kerrotaan, kuinka lasten vanhemmat tulisi ottaa mukaan sijoitusprosessiin ja kuinka heidän tulisi keskustella lastensa kanssa sijoituksesta. Tutkimuksen mukaan näin ei ole kuitenkaan tapahtunut. Vaikka kaksi lasta eivät muistanee vanhempien osallisuutta, viittaa tämä mielestäni enemmän siihen, etteivät he ole olleet mukana kuin siihen, että he olisivat olleet aktiivisia sijoitusprosessissa.

Kokonaisuutena ensimmäisestä teemasta voidaan mielestäni todeta, että vaikka lapsia onkin kuultu ennen sijoitusta, on kuulemisen laatu ja merkitys ollut kyseenalaista ja vaihtelevaa. Toisaalta, kuten edellä jo mainitsin, on yksikin kuulematon lapsi liikaa lastensuojelussa. Kuulemisen tason lisäksi vanhempien osallisuus on ollut vähäistä sijoitusprosessissa. Vanhemmat eivät ole kysyneet lasten mielipiteitä, eivätkä muuten ole olleet mukana sijoitusprosessissa. Koska kellään lapsista ei ole ollut sijoituksen aikaan muita hoitosuhteita, kuin edelliset sijoituspaikat, ovat he olleet varsin yksin sijoitusprosessissa.

8.2 Ennakkotiedot sijoituspaikasta

Tutkimustulosten mukaan jokaisella haastateltavalla oli ainakin jonkinlaista tietoa pienryhmäkodista ennen sijoitusta sinne, mikä kertoo siitä, että sijoitusta on valmisteltu ja lapsille on lain mukaisesti esitelty sijoituspaikkaa. Kaikki neljä lasta olivat nähneet kuvia pienryhmäkodista, mikä mielestäni on tärkeä asia. Kuvien avulla lapsi pystyy aloittamaan siirtymisprosessin ja luomaan mielikuvia elämästään pienryhmäkodissa kuvien kautta.

Koulu- tai harrastusmahdollisuuksien kertomisesta tutkimus toi ristiriitaisia tuloksia. Vain yksi lapsi neljästä oli tiennyt koulupaikasta ennen sijoitusta, mikä tarkoittaa, että ennakkotietojen antaminen koulupaikkojen osalta on ollut heikkoa. Tämä tietenkin voi johtua pelkästään siitä, ettei kunnalla ole ollut antaa koulupaikkaa vielä ennen sijoitusta, vaan se on selvinnyt vasta sijoituksen jälkeen. Tällaisessa tilanteessa ei voida syyttää sosiaalityöntekijää tai sijoituspaikkaa, vaan vastuu on mielestäni järjestelmän, mikä ei kykene tarpeeksi nopeaan toimintaan sijoituksen ja sijoitettavan lapsen kannalta. Koulu on yksi merkittävimmistä asioista lasten elämässä ja erittäin tärkeä kasvatus- ja sivistyskeino. Jos lapsella ei ole tietoa tulevasta koulupaikasta, joutuu hän elämään epätietoisuudessa, eikä se mielestäni voi aiheuttaa mitään positiivista.

Kolme lasta neljästä oli tiennyt sijoituspaikan harrastusmahdollisuuksista, he osasivat mainita tienneensä, mitä sijoituspaikassa voi harrastaa ja millaiset puitteet paikassa on. Harrastusmahdollisuuksien suhteen voidaan tutkimuksen mukaan sanoa, että mahdollisuuksista on lapselle kerrottu. Harrastusmahdollisuuksista on myös helppo kertoa, minkä uskon vaikuttaneen tutkimustulokseen. Uskon, että harrastusmahdollisuudet ovat usein ne ensimmäiset asiat, mitä ennen sijoitusta lapselle kerrotaan. Tutkimus osoitti, että harrastusmahdollisuuksista on kerrottu lapsille ennen sijoitusta ja lapset olivat tähän tyytyväisiä, mutta tuloksissa ilmeni myös se, etteivät harrastusmahdollisuudet välttämättä ole niitä kaikkein olennaisimpia asioita, mitä lapset halusivat tietää. Tätä pohditaan tulevissa kappaleissa lisää.

Koulu- ja harrastusmahdollisuuksien lisäksi muu informaatio ja ennakkotiedot sijoituspaikasta ovat tutkimustulosten mukaan olleet vähäistä. Vain yksi lapsi neljästä kertoi, että hänelle oli kerrottu jotain sijoituspaikkakunnasta ja sijoituspaikan ympäristöstä. Kaksi lasta tiesi jotain ohjaajista. Mutta kun yksi lapsi tiesi vain paikan olevan lastenkoti ja yksi tiesi vain muiden lasten lukumäärän, voidaan todeta, että tarkempien ennakkotietojen anto on ollut heikkoa ja liian vähäistä. Ennakkotietojen vähyys voi osaltaan kertoa sijoitusten mahdollisesta kiireellisyydestä, minkä takia ennakkotietoja ei ole ehditty antamaan, mutta se voi johtua myös siitä, ettei sijoituksiin ja sijoitusprosessiin ole vain kiinnitetty tarpeeksi huomiota ja aikaa.

Tutkimustulosten mukaan vain yksi lapsi neljästä oli saanut ennakkotietoja sosiaalityöntekijältä ja kaksi lasta neljästä sijoituspaikan ohjaajalta. Kaksi lasta neljästä oli saanut ennakkotiedot edellisen sijoituspaikan ohjaajilta. Sosiaalityöntekijöiden ja sijoituspaikan ohjaajien pieni osallisuus ennakkotietojen kertomisessa ja antamisessa on huomion arvoista ja mielestäni selvä viesti siitä, ettei ennakkotietojen antaminen ole ollut kovin laadukasta sijoitusprosessissa.

Siitä, mitä lapset olisivat halunneet tietää, tutkimus antoi hyödyllistä tietoa. Kun ennakkotiedot olivat rajoittuneet kouluun, harrastuksiin ja muiden lasten lukumäärään, olisivat lapset halunneet tietää paljon muutakin. Kaksi lasta neljästä toivat vahvasti esille, että olisivat halunneet tietää sijoituspaikan sään-

nöistä, tavoista sekä kulttuurista. Kun vielä kaksi lasta kertoivat, että olisivat halunneet tietää muista lapsista ja ohjaajista, millaisia ihmisiä sijoituspaikassa asuu ja on töissä, niin johtopäätöksenä voidaan todeta, ettei lapsia kiinnosta vain sijoituspaikan mahdollisuudet ja puitteet, vaan enemmänkin se, missä, miten ja kenen kanssa he tulevat tulevaisuudessa asumaan ja elämään.

8.3 Tutustuminen ja saapuminen sijoituspaikkaan

Tutkimus osoittaa, että sijoitusprosesseissa tutustuminen saapuminen on hoidettu kokonaisuutena laadukkaimmin tutkimuksessa esitetyistä kolmesta teemasta. Kaikki neljä lasta olivat käyneet tutustumassa sijoituspaikkaan ennen varsinaista sijoitusta, eikä kukaan tuonut varsinaisesti esille, että tutustuminen tai saapuminen sijoituspaikkaan olisi tuntunut pahalta tai huonolta. Kolme lasta neljästä oli tavannut tutustumispäivänä vähintään yhden lapsen ja yhden aikuisen sijoituspaikasta. Tämä yksi haastateltava, joka ei ollut sijoituspaikan muita ihmisiä tavannut tutustumispäivänä, toikin vahvasti esille sen, kuinka hän olisi halunnut tavata muista lapsia ja aikuisia. Tutkimuksen mukaan lapsille tutustumisessa ja saapumisessa sijoituspaikkaan on tärkeää tutustuminen lapsiin ja aikuisiin. Tutkimuksessa mukana olleista sijoitusprosesseista tutustuminen ja saapuminen oli hoidettu laadukkaasti.

Kaikki haastateltavat muistivat hyvin tutustumispäivän ja kenen kanssa olivat käyneet tutustumassa. Kolme lasta neljästä oli käynyt tutustumassa edellisen sijoituspaikan ohjaajan kanssa ja yhdellä oli ollut tutustumisessa mukana ”vain” edellisen sijoituspaikan harjoittelija. ”Vain” on suora lainaus neljäneltä haastateltavalta. Huomion arvoista on se, ettei kukaan haastateltavista käynyt tutustumassa oman sosiaalityöntekijänsä kanssa. Toisaalta on toki hyvä, että mukana on ollut tuttu aikuinen edellisistä sijoituspaikoista, mutta mielestäni olisi erittäin tärkeää, että sosiaalityöntekijät olisivat mukana tutustumassa asiakkaidensa kanssa sijoituspaikkaan. Näin heidän välinen suhde kehittyisi ja he voisivat vaihtaa ajatuksiaan sijoituspaikasta.

Tutkimuksen mukaan lapsen saapumispäivän järjestämisessä olisi sijoituspaikoilla kehitettävää, sillä vain yksi haastateltava kertoi, että hänet oli varsinaisesti esitelty muille sijoituspaikan lapsille ja aikuisille ja siihen oli varattu oma aika. Kaksi lasta neljästä toi esille, ettei heitä esitelty muille sijoituspaikan ihmisille mitenkään erityisesti vaan tutustuminen oli tapahtunut arjen mukana. Oman tulkintani mukaan, kun haastattelutilanteissa tätä aihetta käytiin läpi, antoi kolme haastateltavaa hieman negatiivisen viestin juuri tästä esittelystä ja tutustumisen järjestämisestä. Uskon, että lapset olisivat halunneet varsinaisen esittely- ja tutustumistilaisuuden, missä heidät olisi esitelty muille lapsille ja toivotettu tervetulleeksi pienryhmäkotiin.

Kokonaisuutena voidaan todeta, että saapumispäivä oli järjestetty vähintään tyydyttävällä tavalla, koska jokainen lapsi muisti hyvin saapumispäivän, vaikka kahdella haastateltavalla olikin jo n. 1,5 vuotta sijoituksesta. Kaikki haastateltavat muistivat paljon asioita saapumispäivästä, kuten ruoan, ihmiset,

huoneen ja sään. Kaikilla haastateltavilla oli mielestäni positiivinen lataus, kun haastattelutilanteessa käytiin läpi saapumispäivää, ja kaikki antoivat kokonaisuutena positiivisen viestin kyseisestä päivästä. Kuten edellä mainittiin, vain toisille lapsille ja aikuisille esittely oli ollut hieman heikkoa, mutta muuten saapumispäivä oli hoidettu pienryhmäkodissa laadukkaasti, lapsen edun mukaisesti.

9 ARVIOINTI

9.1 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessi oli minulle kokonaisuudessaan hankala ja haasteellinen. Prosessi alkoi jo keväällä 2009, kun aloimme toimeksiantajani kanssa miettiä yhdessä aihetta ja tutkimustehtävää työlleni. Työ oli tarkoitus saada valmiiksi jo syksyllä 2009, mutta aikataulut ja ajatukset menivät uusiksi, kun en kesän aikana tavoittanut lasten sosiaalityöntekijöitä, enkä näin saanut tutkimukselle tarvittavia tutkimuslupia. Opinnäytetyö jäi siis niin sanotusti telakalle ja se käynnistyi uudelleen keväällä 2010, kun muokkasimme toimeksiantajani kanssa vähän opinnäytetyön aihetta ja tutkimustehtävää. Prosessi lähti uudelleen käyntiin ja tällä kertaa olin hyvissä ajoin liikkeellä tutkimuslupien suhteen. Opinnäytetyösuunnitelma, alustava sisällysluettelo valmistuivat keväällä ja viimeisen väliseminaarin jälkeen työ oli saanut lopullisen rakenteen. Tutkimusluvut saatuani alkukesällä 2010 toteutin heti haastattelut ja kesän 2010 aikana olen raportoinut ja kirjoittanut opinnäytetyön puhtaaksi.

Prosessi oli siis kokonaisuudessaan varsin pitkä ja ajoittain tuntui siltä, ettei työ lähde käyntiin tai tule valmiiksi milloinkaan. Haasteellisen prosessista teki se, etten ollut koskaan aiemmin kirjoittanut yhtä laajaa kokonaisuutta enkä ollut tutustunut juurikaan muiden tekemiin opinnäytetöihin ennen prosessin alkua. Tuntui todella haastavalta ymmärtää, jäsentää ja hahmottaa se laaja kokonaisuus, minkä koko opinnäytetyöprosessi käsittää. En ollut aikaisemmin myöskään harjoitellut tutkimuksen tekoa yksin, takana oli vain yksi isommas ryhmässä suoritettu tutkimusprojekti.

Haastattelut sujuivat ja onnistuivat hienosti, niiden järjestämisessä ja toteuttamisessa ei ilmennyt juurikaan ongelmia. Ennakkoluuloista ja – asenteista poiketen lapset olivat kaikki aktiivisesti ja positiivisesti mukana haastatteluisissa eikä haastattelutilanteista muodostunut vaikeita tai väkinäisiä, vaan ne etenivät sujuvasti omaa vauhtiaan ja keskustelua syntyi tutkimuksen tekijän ja haastateltavien välille mukavasti.

Varsinainen opinnäytetyön ja tutkimuksen raportointi on taas tuottanut sitäkin enemmän haasteita ja vaikeuksia. Osaksi edellä mainituista syistä johtuen koin todella vaikeaksi saada aikaan selkeästi jäsenneltyä ja johdonmukaista tekstiä raportoitua. Lähdemateriaalin kanssa olin vaikeuksissa useasti, koska minulla oli vaikeuksia löytää sopivaa lähdemateriaalia, enkä varsinaisesti

tiennyt mistä ja miten sitä kannattaa lähteä etsimään. Lähdeviitteiden ja merkintöjen kanssa riitti myös haastetta, koska näin laajasta ja tarkasta lähteiden käytöstä ja merkinnästä minulla ei ollut aikaisempaa kokemusta.

Noin kolmen kuukauden kirjoittamisen jälkeen kokonaisuus kuitenkin, vaikeuksista huolimatta, alkoi valmistua ja muodostua omasta mielestäni ja omiin odotuksiini nähden yllättävänkin mukavaksi ja laadukkaaksi kokonaisuudeksi. Raportoinnin kohdat, missä ei tarvinnut miettiä tai käyttää lähteitä, sujuivat minulta nopeasti ja vaivattomasti. Tuntui hyvältä kirjoittaa itse kokemastaan prosessista sekä luoda ja pohtia johtopäätöksiä omasta tutkimuksesta ja tuoda lukijoille esille sitä, miten minä itse asiat näen ja koen.

9.2 Tutkimuksen eettisyys

Koin tärkeäksi noudattaa tutkimuksessa sosiaalialan yleisesti hyväksytyjä eettisiä ohjeita ja periaatteita. Kunnioitin haastateltavien lasten vapaaehtoisuutta, itsemääräämisoikeutta, yksityisyyttä sekä oikeutta tulla kohdatuksi ihmisenä.

Tutkimus perustui haastateltavien vapaaehtoisuuteen ja haastateltavat osallistuivat siihen vain omasta tahdosta, ketään ei tutkimukseen painostettu tai ohjattu. Tämä tehtiin selväksi myös sosiaalityöntekijöille ja lasten vanhemmille, kun tutkimuslupia haettiin. Itsemääräämisoikeus toteutui niin, että haastateltavat saivat itse päättää, milloin ja missä haastattelu toteutettaisiin, en itse lähtenyt ehdottamaan mitään paikkaa vaan annoin haastateltaville täyden mahdollisuuden vaikuttaa siihen. Tutkimusmenetelmänä teemahaastattelu antoi haastateltaville mahdollisuuden vaikuttaa haastattelun kulkuun ja vastausten laajuuteen.

Yksityisyys oli yksi tärkeimmistä eettisistä periaatteista tutkimuksessa. Tutkimus noudatti luonnollisesti täyttä vaitiolo- salassapitovelvollisuutta, eikä kenenkään haastateltavan nimeä, asuinpaikkaa, tarkkaa ikää, sijoituksen kestoa tai sukupuolta tuotu esille tutkimuksessa. Näin varmistettiin se, ettei haastateltavien tunnistus olisi mahdollista tutkimuksen avulla.

Vaikka olin työskennellyt kaikkien haastateltavien kanssa aikaisemmin ja muodostanut jo tietynlaiset suhteet heihin, pyrin siihen, etteivät aikaisemmin muodostetut suhteet olisi vaikuttaneet haastattelutilanteisiin. Yritin kohdata jokaisen haastateltavan lapsen täysin yksilöllisesti ihmisenä.

9.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimukseni otos on suppea, eikä siitä näin ollen voida vetää koko lastensuojelun sijoitusprosessia koskevia yleistyksiä tai johtopäätöksiä. Tarkoituksenani oli haastatella viittä yrityksen pienryhmäkodeissa asuvaa lasta, mutta koska yhden lapsen sosiaalityöntekijä ei myöntänyt tutkimuslupaa, tutkimuksen kohderyhmä jäi neljään.

Haastattelut kuitenkin olivat aitoja ja luotettavia tilanteita, missä haastateltavat lapset toivat esille heidän kokemiaan asioita siitä, miten he ovat kokeneet oman sijoitusprosessinsa. Toisen ihmisen kokemaa ei saa ja voi koskaan vähätellä ja sivuttaa, koska se on ainakin kyseisille ihmisille todellista ja merkityksellistä. Näin ollen tutkimus on kuitenkin tuottanut arvokasta tietoa lasten kokemuksista ja näin ollen tulokset ovat päteviä, vaikkei niistä voi luotettavia alaa koskevia yleistyksiä tehdä.

Toisaalta tutkimuksen tulokset antavat hyvää tietoa ja suuntaa CTM Oy:n pienryhmäkotien sijoitusprosessista, siitä miten ne toimivat ja kuinka lapset sen ovat kokeneet. Yhtenä tutkimuksen tarkoituksena olikin, että yritys voi tutkimuksen tulosten avulla mahdollisesti kehittää omaa toimintaansa.

LÄHTEET

CTM Oy laatukäsikirja 2009. Laatinut Sutinen, J. & Mäkelä, T.

CTM Oy toiminnan käsikirja 2009. Laatinut Sutinen, J. & Mäkelä, T.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 2. painos. Tampere: Vastapaino

Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5.painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2007. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J., Valli, R (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: PS-kustannus. 25-43.

Eskonen, I., Korpinen, J. & Raitakari, S. 2006. Vallan määrittämät lapsi ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoa ja kokemuksia. Teoksessa: Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: PS-kustannus. 21-45.

Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: PS-kustannus.

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. 6. painos. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino.

Hurtig, J. 2006. Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa: Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: PS-kustannus. 167-195.

Johdatus laadullisen tutkimuksen metodologiaan. Helsingin yliopiston valtiotieteellinentiedekunta. 2010.
<http://www.valt.helsinki.fi/yleope/kvali/kvali1.htm>

Kääriäinen, A. 2006. Lapset sosiaalityön asiakasdokumenteissa. Teoksessa: Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: PS-kustannus. 45-69.

Lastensuojelu 2008. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2009. Viitattu 9.8.2010.
<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm>

Lastensuojelua tarvitsevien lasten määrä kasvoi edelleen. Helsingin sanomat 2009. Viitattu 10.8.2010.

<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Lastensuojelua+tarvitsevien+lasten+m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4+kasvoi+edelleen/1135251245456>

Lastensuojelulaki. Finlex lainsäädäntö 2010. Viitattu 1.7.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelussa liian vähän henkilöstöä - lastensuojeluilmoitusten käsittely ja lastensuojelutarpeen selvittäminen viivästyvät. Etelä-Suomen lääninhallitus 2009. Viitattu 10.8.2010.
<http://www.laaninhallitus.fi/etela/tiedote/20091229011>

Metsämuuronen, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. 2. tarkistettu painos. Viro.

Metsämuuronen, J. 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Saastamoinen, K 2008. Lapsen asema sijaishuollossa. Helsinki: Edita Prima Oy.

Tilastollinen tiedonkeruu oppimateriaali. Tilastokeskus. 2010.
<http://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/03/>

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sutinen, J. 1.7.2010 Henkilökohtainen tiedonanto. CTM Oy

Virtanen, P. 1995. (toim.) Näkökulmia lastensuojeluun. Juva: WSOY.

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

Lapsen kuuleminen

1. Kysyttiinkö sinulta mielipidettäsi sijoituksestasi pienryhmäkotiin?
2. Tiedätkö, ketä on sosiaalityöntekijäsi?
3. Tapasitko sosiaalityöntekijäsi ennen sijoitustasi pienryhmäkotiin?
4. Teittekö sosiaalityöntekijäsi kanssa piirustuksia, satuja, kirjoituksia tms., kun puhuitte sijoituksestasi?
5. Kysyikö vanhempasi tai joku muu taho(esim. lakimies tai terapeutti) sinulta sijoituksestasi pienryhmäkotiin?

Ennakkotiedot sijoituspaikasta

1. Näitkö kuvia pienryhmäkodista ennen sijoitustasi?
2. Tiesitkö koulu- tai harrastusmahdollisuuksista pienryhmäkodissa ennen sijoitustasi?
3. Tiesitkö jotain muuta pienryhmäkodista ennen sijoitustasi sinne?
4. Ketä sinulle kertoi mahdolliset ennakkotiedot?
5. Mitä olisit halunnut tietää pienryhmäkodista ennen sinne menoa?

Tutustuminen ja saapuminen sijoituspaikkaan

1. Kävitkö pienryhmäkodissa ennen sijoitustasi sinne?
2. Tapasitko ketään henkilöä pienryhmäkodista ennen sinne menoa?
3. Kenen kanssa kävit tutustumassa pienryhmäkotiin?
4. Esiteltiinkö sinut muille lapsille ja ohjaajille kun tutustuit tai saavuit pienryhmäkotiin?
5. Mitä muistat saapumispäivästäsi pienryhmäkotiin?